

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**Prevence šikany na 1. stupni ZŠ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Markéta Vyhnálková**

*Učitelství pro 1. stupeň základní školy*

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Nováková, Ph.D.

**Plzeň 2023**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně  
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 1. června 2023

.....  
vlastnoruční podpis

## PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří paní PhDr. Daniele Novákové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce a konzultace, které mi při zpracování mé práce věnovala. Dále děkuji všem pedagogům, kteří mi byli respondenty a podíleli se na výzkumném šetření této práce.

## OBSAH

SEZNAM ZKRATEK .....	3
ÚVOD .....	4
1 ŠIKANA .....	6
1.1 DEFINICE ŠIKANY .....	6
1.1.1 Přímá a nepřímá šikana .....	7
1.1.2 Tři praktická hlediska šikany .....	8
1.1.3 Stupnice šikany .....	8
1.2 VÝVOJOVÉ STUPNĚ ŠIKANOVÁNÍ .....	9
1.2.1 První stupeň (zrod ostrakismu) .....	9
1.2.2 Druhý stupeň (fyzická agrese a přitvrzování manipulace).....	10
1.2.3 Třetí stupeň (vytvoření jádra – klíčový moment) .....	10
1.2.4 Čtvrtý stupeň (většinové přijímání norem agresorů) .....	10
1.2.5 Pátý stupeň (dokonalá šikana).....	10
1.3 DRUHY A FORMY ŠIKANY .....	11
1.4 TYPY ŠIKANY.....	12
1.4.1 Fyzická agrese a používání zbraní.....	12
1.4.2 Slovní agrese a zastrašování zbraní .....	12
1.4.3 Krádeže, ničení a manipulace s věcmi .....	12
1.4.4 Násilné a manipulativní příkazy.....	12
1.4.5 Zraňování izolací, oklikou a uměleckými výtvyry .....	12
1.5 KDY TO JE A NENÍ ŠIKANA?.....	13
1.6 OBVYKLÁ MÍSTA VÝSKYTU .....	13
2 ÚČASTNÍCI ŠIKANY A JEJICH PROJEVY .....	15
2.1 AGRESOŘI.....	15
2.1.1 Typy agresorů: .....	15
2.1.2 Agresorovy metody k získání moci .....	16
2.1.3 Morální charakter agresora .....	17
2.2 OBĚTI .....	18
2.3 ROLE PŘIHLÍŽEJÍCÍHO .....	19
2.4 OSOBNOST PEDAGOGA .....	19
2.5 RODIČE ZÚČASTNĚNÝCH DĚTÍ .....	21
2.5.1 Rodiče agresorů.....	22
2.5.2 Rodiče obětí.....	22
3 NIČIVÝ VLIV ŠIKANOVÁNÍ .....	24
4 VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY .....	25
4.1 DŮVODY K VYŠETŘOVÁNÍ .....	25
4.2 ODHAD ZÁVAŽNOSTI ONEMOCNĚNÍ.....	26
4.3 STRATEGIE VYŠETŘOVÁNÍ - SCHÉMA .....	28
4.4 ÚLOHA RODIČŮ OBĚTÍ PŘI VYŠETŘOVÁNÍ .....	29
4.5 ÚLOHA ŠKOLY PŘI VYŠETŘOVÁNÍ, ŘEŠENÍ ŠIKANY A KOMUNIKACI S RODIČI .....	30
5 PREVENCE .....	31
5.1 PREVENCE NA ÚROVNI ŠKOLY JAKO CELKU .....	31
5.1.1 Vzájemná solidarita pedagogů .....	31
5.1.2 Vztahy mezi pedagogy a rodiči .....	31
5.1.3 Organizace a hustota dozoru.....	32
5.1.4 Školní řád .....	32

5.1.5	Etická výchova .....	32
5.1.6	Otevřeně informovat žáky i rodiče o šikaně .....	33
5.2	PREVENCE NA ÚROVNI JEDNOTLIVÝCH TŘÍD .....	33
5.2.1	Charta třídy .....	33
5.2.2	Pedagogická komunita .....	34
5.2.3	Víkendové rekreačně – zážitkové pobyty .....	34
5.3	PREVENCE NA ÚROVNI JEDNOTLIVCŮ .....	34
5.3.1	Individuální sledování potenciálních obětí .....	34
5.3.2	Pravidelné individuální rozhovory se všemi žáky .....	34
6	ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ .....	36
7	ORGANIZACE VĚNUJÍCÍ SE POMOCI PŘEDCHÁZENÍ A ŘEŠENÍ ŠIKANY .....	37
7.1	RODIČOVSKÁ LINKA – TEL. ČÍSLO: 840 111 234 .....	37
7.2	LINKA DŮVĚRY .....	37
7.2.1	Linka bezpečí – TEL. číslo: 116 111 .....	37
7.2.2	Internetové poradny .....	38
7.3	PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADNY (PPP) .....	38
7.4	STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE (SVP) .....	38
7.5	SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI A SOCIÁLNÍ KURÁTOŘI .....	39
7.6	NEZISKOVÉ ORGANIZACE ZAMĚŘENÉ NA PREVENCI .....	39
7.7	DĚTSKÁ PSYCHIATRIE A PSYCHIATRICKÉ LÉČEBNY .....	40
7.8	DIAGNOSTICKÉ ÚSTAVY .....	40
7.9	METODICKÝ POKYN NA ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY ŠIKANY .....	40
8	VÝZKUMNÁ ČÁST .....	41
8.1	CÍL VÝZKUMU .....	42
8.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY .....	42
8.3	METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ .....	42
8.4	METODA SBĚRU DAT .....	43
8.5	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU .....	44
8.6	SHRNUTÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ .....	59
8.7	DOPORUČENÍ PRO PRAXI .....	60
	ZÁVĚR .....	61
	RESUMÉ .....	63
	SEZNAM LITERATURY .....	64
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ .....	65
	PŘÍLOHY .....	I

**SEZNAM ZKRATEK**

aj.	a jiné
ad.	a další
apod.	a podobně
např.	například
OSPOD	Orgány sociálně-právní ochrany dítěte
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SPC	Speciálně pedagogické centrum
SVP	Středisko výchovné péče
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaný
ZŠ	Základní škola

## Úvod

Téma šikana jsem si vybrala ze dvou hlavních důvodů. První a nejzásadnější z nich je osobní zkušenost, kdy se dítě stalo obětí šikany již v 1. ročníku ZŠ. Původ těchto starostí započal již v mateřské škole, kam dítě nově přistoupilo a pokračování to mělo i na základní škole. Dítě se svěřilo rodičům, kteří celou věc aktivně řešili, ale bohužel se setkali s negativním postojem školy, která si tuto skutečnost snažila nepřipouštět, jelikož všechny děti jsou kamarádi. Druhým důvodem je přijetí nové funkce školního metodika prevence, zájem o prevenci a intervenci vzniku patologických jevů a rizikového chování žáků.

Jak již bylo zmíněno výše, šikana je mým blízkým tématem. Bohužel se nejedná o fenomén současné doby, ale tento problém se mezi námi vyskytuje již od minulého století, akorát se v posledních letech stává čím dál tím více diskutovanějším tématem, a to především ve školním prostředí. Tato problematika původně začala mezi dospělými a postupem času si našla oblibu u mladších generací, což pochopitelně vyvolává negativní reakce u široké veřejnosti, médií, mezi odborníky, a hlavně také mezi pedagogy, kteří s tímto problémem bojují stále častěji. Dle několika autorů je šikana onemocnění skupiny, které se projevuje narušením vztahů mezi jejími členy, způsobuje špatné klima ve třídě, a to samozřejmě ovlivňuje i kvalitu vzdělávání žáků. Proto je důležité, aby byla šikana co nejdříve rozpoznána, kvalitně, včas a efektivně řešena. Jedná se o velice nesnadný úkol, který je kladen jak na rodiče, tak i na pedagogy a jiné pracovníky školy. K získání kompetencí v oblasti prevence a intervence šikany slouží pregraduální vzdělávání a různé následné rozšiřující vzdělávání pedagogů. Nabídka pro rozšíření vzdělávání pedagogů je pestrá a široká, jenže účast na vzdělávání všeobecně je ovlivněna různými okolnostmi jako je časová a finanční náročnost, motivace pedagogů, nedostatečná podpora ze strany zaměstnavatele či nedostatečná informovanost o kurzech.

Cílem této práce je zjistit, zdali zaměstnavatelé vyžadují po pedagozích následné vzdělávání v oblasti prevence šikany, zdali se o tento problém zajímají učitelé z vlastní iniciativy a jestli využívají ve vyučování některé metody prevence šikany, a hlavně jaké používají nejčastěji.

V teoretické části bych se chtěla zaměřit na vymezení definice šikany, stupně vývoje, druhy a typy šikany, kdo jsou protagonisté šikany, jaký vliv má šikana na okolí. V další části se budu věnovat vyšetřování šikany, jaké jsou důvody vedoucí k vyšetřování, závažnost stupně

onemocnění pro stanovení správné léčby a jakou úlohu by měla v této problematice plnit škola. Práce se bude věnovat i prevenci šikany, jak na úrovni školy, kde se budu zaměřovat na vztahy mezi pedagogy, kteří svojí částí také přispívají k prevenci proti šikaně, dále také na důležitost hustoty dozoru, školního řádu a také důležitost informovanosti rodičů. Kromě prevence na úrovni školy bych chtěla zmínit i jaká je prevence probíhající na úrovni jednotlivých tříd a jednotlivců. V závěrečné teoretické části práce bych se zaměřila na organizace věnující se pomoci předcházení a řešení šikany.

V praktické části bych se zaměřila na zjištění kompetencí pedagogů v oblasti prevence šikany, četnost setkávání se v praxi se šikanou a zdali se pedagogové během své praxe vůbec se šikanou setkali. Dále bych se zajímala o to, zda ředitelé škol vyžadují po učitelích jisté vzdělání v oblasti prevence a intervence šikany nebo zda se učitelé sami vzdělávají v této problematice a pokud ne, jaké důvody je k tomu vedou či jaké překážky v tom spatřují. V praktické části bych se dále chtěla dozvědět, zdali učitelé vkládají prevenci do svých vyučovacích hodin, jaké metody k tomu využívají nejčastěji, jakými způsoby se dozvídají o šikaně a jak často na jejich škole probíhají preventivní programy. K těmto informacím bude sloužit dotazník, který bude zaměřen na pracovníky ve školství 1. stupně základních škol Plzeňského kraje.



## 1 ŠIKANA

### 1.1 DEFINICE ŠIKANY

Původní slovo šikana pochází z francouzského slova „*chicane*“, což v překladu znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování či pronásledování.

Celistvý koncept šikana u nás zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první promluvil o tom, co se dělo v socialistické armádě mezi tzv. bažanty a mazáky, jež se v té době považovalo za nedotknutelné tabu. (Říčan, 1995, s. 25)

Slovem šikana můžeme také rozumět jako ubližování někomu, kdo se proti tomuto jevu neumí nebo nedokáže bránit ať už z důvodu nějakého handicapu, fyzického oslabení, nedostatečným intelektovým nebo fyzickým vývojem či převahou agresorů vůči oběti. Během procesu šikanování se jedná o agresivní chování dítěte proti jinému dítěti nebo skupině dětí. Řada autorů se ztotožňuje s názorem, jestliže se jedná o šikanu, pokaždé jde o opakované jednání s cílem někomu ublížit, mít nad ním ve skupině nadřazené postavení tzn. mít moc nad obětí. Výjimkou je situace, jež se tváří jako jednorázová, ale hrozí-li, že by se mohla stát opakovatelnou, můžeme tento jev také nazvat šikanou.

Mluvíme-li o ubližování jedince (skupiny) vůči jinému jedinci, nachází se většinou ve stejném sociálním postavení – např. ve škole jsou to žáci či studenti, na mimoškolních aktivitách jsou to kamarádi, v zaměstnání spolupracovníci, ale i mimo něj. O šikaně lze hovořit i pokud probíhá ze strany jiných vrstev, může se jednat o ubližování žáků ze strany učitele, ubližování učitele ze strany žáků, podřízeného nadřízeným. Mezi obětí a agresorem je nesouměrný osobní vztah moci, kdy oběť ví, kdo jí ubližuje, bojí se ho a je závislá na jeho rozpoložení. (Janošová, Říčan, 2010, s. 21)

Tyto poznatky by se tedy daly shrnout tak, že jedná-li se o šikanu, jedná se o úmyslné, cílené a opakované chování, které je obětí nepříjemné a projevuje se značným nepoměrem fyzických nebo psychických sil agresora vůči oběti.

Této problematice se věnuje i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které vydáním metodického pokynu chtělo pomoci školám a školským zařízením porozumět problému a ukázat některé možnosti, jak mu předcházet nebo na něj reagovat. Metodický pokyn je vytvořen jako ucelený dokument, jež se kromě šikany věnuje i jiným patologickým jevům. (Metodický pokyn MŠMT, 2016, s. 1)

V nynější době je velmi rozšířeným problémem šikana v elektronické podobě tzv. kyberšikana. Tento fenomén se projevuje v různých podobách šířících se internetem, ať už se jedná o falešné zakládání profilů s urážlivým obsahem, zveřejňování potupných a ponižujících videí na sociálních sítích (jako jsou např. facebook, instagram, twitter...).

Kromě těchto podob se může jednat i o podoby ve formě urážlivých komentářů na sociálních sítích pod zveřejněnými fotografiemi, různé koláže fotografií či videí vůči poškozované osobě, výhrůžné SMS, emaily či zprávy na chatu.

Naproti šikaně, která vždy probíhá v přímém kontaktu je tudíž dle výše uvedeného dalekosáhlejší kyberšikana, jelikož probíhá v anonymitě na síti a tím pádem způsobuje horší zážitky a prožitky oběti. (Metodický pokyn MŠMT, 2016, s. 2)

Šikanovaný jedinec, jenž se stane obětí ve třídě či škole, se stává terčem pomluv, nadávek a posměchu u několika desítek až stovek lidí. V kyberprostoru se však může jednat o daleko vyšší čísla, kde se shlédnutí těchto nelibých zpráv může navržit až několik desítek tisíc lidí. V současné době se u dětí mladšího školního věku stává kyberšikana jakýmsi dodatkem klasické šikany. Proto je v těchto případech při řešení šikany nutné zjistit i aktivitu oběti či agresora v internetovém prostředí a naopak. (Metodický pokyn MŠMT, 2016, s. 2)

Šikana neboli celkově patologické jevy nejsou problémem pouze dnešní společnosti, byly tu vždy a stoupají úměrně s narůstající agresivitou dětí a mládeže.

### 1.1.1 PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ ŠIKANA

Přímá šikana je velice pestrá, jelikož obsahuje násilí několika druhů:

- *Působení bolesti bitím, kopáním, bodáním, pálením*
- *Ponižující tělesná manipulace obnažováním, nucením sníst nebo vypít něco odporného*
- *Poškozování a braní osobních věcí (oblečení, školní potřeby, jídlo, peníze) – chování, které zákon označuje jako trestní čin loupež*
- *Slovním napadáním – nadávkami, posměchem, urážením postiženého a jeho rodiny*
- *Zotročováním, kdy je postižený hrozbami nebo bitím donucen konat něco ponižujícího nebo zakázaného – např. ukrást pro ně něco v obchodě nebo fyzicky ublížit někomu jinému. (Janošová, Říčan, 2010, s. 21-22)*

Nepřímá šikana nachází svůj základ v sociální izolaci žáka, kterého ostatní členové skupiny vyčleňují z celku, neberou na vědomí jeho názory a postoje, nemluví s ním.

Nepřímá šikana je často v kombinaci s přímou šikanou, tzn. že její začátek může být jak v přímé, tak i v nepřímé. (Janošová, Říčan, 2010, s. 22)

### 1.1.2 TŘI PRAKTICKÁ HLEDISKA ŠIKANY

Skutečná pomoc proti šikaně vyžaduje, abychom tento problém vnímali vícerozměrně (jak zvenčí, tak i zevnitř) a porozuměli mu ze tří praktických hledisek:

- Šikanování jako nemocné chování – na tento fenomén můžeme pohlédnout jako na nemoc či patologické chování, jež vykazuje nejnápadnější projevy porušování školního řádu nebo naplňuje povahu trestného činu.

Mezi možné typy, formy agrese a manipulace můžeme zařadit:

1. Fyzická agrese a používání zbraní – oběť je vystavena ranám pěstí, hromadnému kopání, škrčení kabelem, hromadnému bití, dušena polštářem...
  2. Slovní agrese a zastrašování zbraněmi – oběti je vyhrožováno mučením, je zastrašována skutečnými zbraněmi, agresori urážejí rodiče oběti...
  3. Krádeže, ničení a manipulace s věcmi – agresori kradou obětem peníze, přivlastňují si nejrůznější věci oběti, trhají a ničí sešity, učebnice...
  4. Násilné a manipulativní příkazy – oběť je nucena jíst jídlo z podlahy, čistit agresorům boty, oběť je nucena nosit ponižující ceduli... (Kolář, 1997, s. 20-24)
- Šikanování jako závislost – tento fenomén je vnějšmu okolí nedostupný, jelikož v tomto případě jde o „vzájemnou vazbu mezi agresorem a obětí“. Tento princip se týká toho, že agresor skryje svoji slabinu (strach) a využije strachu druhého. Dalo by se říci, že se skupina žáků rozdělí na „slabé a silné“. Od počátku tohoto rozdělení skupin vzniká oboustranná a trvalá vazba, kdy se tyto skupiny navzájem potřebují. Agresor se stane závislý na oběti, protože jejím vykořisťováním cítí nadvládu, nadřazenost a absolutní moc nad obětí. Tento pocit agresor začne „potřebovat“ – stane se na něm závislý. (Kolář, 1997, s. 25)
  - Šikanování jako porucha vztahů ve skupině – jedná se o tzv. onemocnění celé skupiny, což znamená, že šikana není záležitostí pouze jednotlivce, nýbrž celé skupiny. V tomto směru je šikana chápána jako porucha vztahů ve skupině, jež se stupňuje od počáteční podoby (ostrakizmu) až k nejvyššímu pátému stupni šikany, která ničí veškeré kladné vztahy mezi jedinci ve skupině. (Kolář, 1997, s. 26)

### 1.1.3 STUPNICE ŠIKANY

Tato stupnice zobrazuje vývoj šikany po krocích od nevinného škádlení po napadení až trestný čin.

**obr. č. 1 Stupnice šikany (Fieldová, 2007, s. 25)**

Společenské škádlení  
 Zraňující popichování  
 Nenápadná nepřátelská řeč těla  
 Agresivní fyzické chování, např. strkání, bouchání, kopání  
 Zlomyslné pomluvy, např. šikana na webu, na chatech  
 Sexuální, genderové, rasové či náboženské pronásledování  
 Sociální vylučování – osobně, elektronicky  
 Mobbing (útoky skupiny na jednotlivce)  
 Hazing (ponižující „křtící“ rituály nováčků, mazáctví)  
 Vydírání/uplácení  
 Telefonické, elektronické napadání  
 Poškozování majetku  
 Fyzické násilí  
 Použití zbraní  
 Ublížení na zdraví  
 Vražda

**1.2 VÝVOJOVÉ STUPNĚ ŠIKANOVÁNÍ**

Kolář ve své publikaci shrnul onemocnění skupiny šikanou do pěti stupňů, jelikož jednotlivá stádia vývoje šikany potřebují různé způsoby léčení. Nákaza vztahů probíhá postupně od prvního až po stupeň pátý, který se označuje jako již dokonalá šikana neboli nejzávažnější stupeň tohoto onemocnění. Vývojové stupně nám umožňují chápat stupně složitosti léčby, rozlišit pomoc a účelně zvolit léčebné postupy, jelikož jednotlivá stádia se liší v šetření i léčbě u počátečních třech stupňů od léčby závažnějších stádií, tedy čtvrtého a pátého. (Kolář, 1997, s. 41)

**1.2.1 PRVNÍ STUPEŇ (ZROD OSTRAKISMU)**

Jedná se o počáteční vývojový stupeň šikany, ve kterém převažuje psychická forma násilí. V převážné většině se jedná o žáka, který stojí na okraji kolektivu tzv. „černá ovce, obětní beránek“. Jedná se o jedince, jenž je ve skupině neoblíbený, kolektiv ho odmítá, nebaví se s ním, pomlouvají ho – zakouší prvky šikanování tzv. „ostrakismus“. Zde se již jedná o zárodek šikanování a zahrnuje rizika následného negativního vývoje. Ostrakizovaní žáci se necítí dobře v kolektivu, jsou neoblíbení, kolektiv je odmítá – jedná se v převážné většině o šikanu psychickou. (Kolář, 1997, s. 32)

### 1.2.2 DRUHÝ STUPEŇ (FYZICKÁ AGRESE A PŘITVRZOVÁNÍ MANIPULACE)

Tento stupeň nastává, přeroste-li ostrakismus do dalšího vývojového stadia a to, jak uvádí Kolář ze tří nejčastějších příčin:

1. Slabší jedinec (oběť) slouží jako ventil, kdy si ostatní jedinci odreagovávají své špatné nálady a pocity na oběti.
2. Vzniká v období, kdy spolu žáci tráví nejvíce času (př. brigáda, na horách). Snaží se ve společných chvílích oživit „nudný program“ tvrdší zábavou samozřejmě na úkor nejzranitelnějšího žáka.
3. Sejde-li se v jedné třídě více agresivních jedinců, kteří v rámci svého běžného (přirozeného) chování od počátku používají násilnosti na druhých k uspokojování svých potřeb nebo jen k pobavení sama sebe a svých příznivců.

Na vývoji dalšího stadia se podílí i postoje skupiny. Pokud je skupina imunní vůči násilí a manipulaci, když ve skupině převažují kamarádské vztahy, pozitivní morální hodnoty a soudržnost, projevy šikany neuspějí. Na druhou stranu, jsou-li postoje ve skupině narušené a nepřátelské, šikana zde nabírá dostatečný prostor pro svůj další vývoj. (Kolář, 1997, s. 32)

### 1.2.3 TŘETÍ STUPEŇ (VYTVOŘENÍ JÁDRA – KLÍČOVÝ MOMENT)

V tomto stádiu se již jedná o silnější manipulace, počátky fyzického násilí, systematickosti a spolupráci několika agresorů. Ze začátku agresori utvoří svoji skupinu „silných“ a vybírají si oběti, převážně ty „slabé“ jedince, kteří již ostrakizovaní byli. Pokud se v tomto stádiu šikany neshromáždí skupina pozitivních jedinců a nestanou se tak rovnocenným partnerem skupině agresorů, tažení skupiny agresorů za mocí pokračuje. (Kolář, 1997, s. 35)

### 1.2.4 ČTVRTÝ STUPEŇ (VĚTŠINOVÉ PŘIJÍMÁNÍ NOREM AGRESORŮ)

Ve čtvrtém stádiu dochází k většinovému přijetí norem agresorů skupinou a jejich chování se stává tzv. nepsaným zákonem. Agresori zvyšují tlak na doposud nezúčastněné jedince, kteří se nakonec připojí a spoluúčastní se na týrání oběti, přičemž prožívají radost. (Kolář, 1997, s. 36)

### 1.2.5 PÁTÝ STUPEŇ (DOKONALÁ ŠIKANA)

V posledním stádiu šikany dochází k přijímání norem agresorů všemi jedinci. Šikana se tak stane hlavním konceptem skupiny, ve které dojde k nastolení jednotné ideologie šikanování tzv. *stadium vykořisťování*. V tuto chvíli se agresori považují za nadřazené jedince (nadhodi, krále) a své oběti za někoho méněcenného (poddané).

Agresoři rádi využívají u obětí všeho, co jim mohou nabídnout – ať už se jedná o materiální věci, tělo, city, rozumové schopnosti, znalosti... Důkazem moci pro agresory je, když mohou svým obětem způsobovat bolest jakýmikoliv způsoby, přičemž oběti nejsou schopni se bránit.

Postupem času se brutální násilí začne pokládat za normální nebo legraci. Agresoři ztrácejí zbytky zábran, smysl pro realitu, opakovaně působí násilí a ztrácejí pocity viny. Oběti se postupně stanou na agresorech závislejší a ochotnější udělat cokoliv. Svému trápení se snaží utéci do nemoci, absencí ve škole, odchodem ze školy, pokusem o sebevraždu. (Kolář, 1997, s. 36)

### 1.3 DRUHY A FORMY ŠIKANY

K diferenciaci vnějších projevů pomáhá tzv. trojdimenzionální mapa, jež člení agresí na:

- Fyzická a verbální
- Aktivní a pasivní
- Přímá a nepřímá

**Tabulka č. 1 – Druhy a formy šikany (Vágnerová a kolektiv, 2011, str. 75)**

Druhy a formy šikany	Možné příklady projevů šikany
<i>„Fyzické – aktivní – přímé</i>	Agresoři oběť kopají, škrtní, mlátí, věší
<i>Fyzické – aktivní – nepřímé</i>	„Kápo“ pošle oddané přátele, aby oběti fyzicky ublížili, okradli ho, poschovávali či zničili mu osobní věci
<i>Fyzické – pasivní – přímé</i>	Fyzické zabraňování – útočník nesvolí, aby si oběť přesedla do jiné lavice.
<i>Fyzické – pasivní – nepřímé</i>	Agresor např. odmítá oběť pustit ze třídy nebo nechat ho odejít na záchod – odmítá splnit oprávněné nároky oběti.
<i>Verbální – aktivní – přímé</i>	Útočník oběť uráží, zesměšňuje či ponižuje.
<i>Verbální – aktivní – nepřímé</i>	Šíří o oběti drby, pomluvy anebo svůj vztek a napětí vůči oběti sděluje v kresbách, posměšných rytmičtých odstavcích apod.
<i>Verbální – pasivní – přímé</i>	Absolutní ignorace oběti – nezdraví, nemluví s ní, neodpovídá na dotazy.
<i>Verbální – pasivní – nepřímé“</i>	Jsou nespravedlivě obviněni, nenachází v kolektivu zastání

## 1.4 TYPY ŠIKANY

### 1.4.1 FYZICKÁ AGRESE A POUŽÍVÁNÍ ZBRANÍ

- Oběť je škrcena provazem, kabelem šátkem, opaskem, věšena na lustr až do doby, dokud neztratí vědomí. Vznikají rýhy na krku.
- Oběť je dušena igelitovým sáčkem, polštářem, ručníkem.
- Oběť je mučena, kopána, bita pěstmi, fackována...
- Oběti jsou stříhány, upalovány vlasy.

### 1.4.2 SLOVNÍ AGRESE A ZASTRAŠOVÁNÍ ZBRANÍ

- Oběti je vyhrožováno smrtí, mučením, násilím. Vyhrožování může být nepřímé, anonymní – po telefonu.
- Oběť je zastrášována zbraněmi.
- Oběť je terčem nadávek a posměchů (rasistický podtext, nadávky týkající se vzhledu oběti – handicap).
- Agresoři mají urážlivé poznámky na rodiče dítěte.

### 1.4.3 KRÁDEŽE, NIČENÍ A MANIPULACE S VĚCMI

- Oběť je okrádána o peníze, jsou jí ničeny a znehodnocovány osobní věci – agresoři si tyto věci přivlastňují.
- Agresoři ničí oběti věci, které nejsou v jejím vlastnictví (např. školní učebnice, sešity).
- Oběť je okrádána o svačinu.

### 1.4.4 NÁSILNÉ A MANIPULATIVNÍ PŘÍKAZY

- Oběť je nucena k nepříjemným a nechutným úkonům (pití moči, limonády, do které bylo napliváno, sněžení jídla z podlahy, masturbace před ostatními, klečat a prosit o milost...).
- Agresoři požadují po oběti peníze na cigarety, svačiny...
- Povinností oběti je radit agresorům při písemných pracích, psát jim domácí úkoly a přepisovat sešity. (Kolář, 2011, str. 32-35)

### 1.4.5 ZRAŇOVÁNÍ IZOLACÍ, OKLIKOU A UMĚLECKÝMI VÝTVORY

- Ignorance oběti spolužáky, žádná reakce spolužáky na pozdrav, prosbu, odsednutí si od stolu, kde se nachází oběť

- Pomluvy, zákeřné obviňování, shazování viny na oběť, i přesto, že oběť nic neudělala, ponižování (vymyšlení si nepravdivých příběhů o oběti) ...
- Skládání hanlivých básní, říkanek či písniček, které mají za úkol oběť urážet a ponižovat. Patří sem i různé vymyšlené příběhy či pohádky směřované na oběť.

Do této podskupiny typů šikany patří veskrze všechny formy psychické šikany. (Kolář, 2011, str. 32-35)

## 1.5 KDY TO JE A NENÍ ŠIKANA?

Někdy je velice složité rozpoznat rozdíl mezi šikanou a škádlením. V rodině i mezi přáteli je běžné, že se mezi sebou popichují, ať už verbálně nebo fyzicky, a přesto to nazývají zábavou. V současné době toto popichování a pošťuchování značí u většiny dětí projevy přátelství, rozmanité formy zábavy nebo dokonce nějaké skupinové činnosti připomínající tzv. potyčky mezi lvíčaty. Jednoduše by se dalo říci, že jeden násilný či nucený konflikt nemusí ihned znamenat šikanu.

I přesto všechno je mezi šikanou a škádlením značný vnitřní rozdíl. Pocity šikanovaného jsou totiž velmi osobní. Pro někoho toto popichování či pošťuchování je pouhou zábavou nebo klukovinou, ale druhému to může způsobovat psychické problémy, jelikož ten, komu je ubližováno, tento rozdíl spolehlivě rozpozná. Když se jedná o škádlení, je to zábava pro obě strany účastníků, kdežto u šikany se baví jen agresor a oběť v tu chvíli zažívá pocity bolesti, ponížení a strasti. (Fieldová, 2007, s. 36)

## 1.6 OBVYKLÁ MÍSTA VÝSKYTU

Šikana jako jeden z patologických jevů se může vyskytnout v kterékoliv škole. Objeví se ať už na škole státní, tak ale i soukromé, alternativní, tradiční, v malém či větším kolektivu. K šikaně dochází v různých zákoutích školy, jako je například třída, jídelna, toalety, šatny, kouty na chodbách, v družině. Nadále se se šikanou mohou děti na 1. stupni setkat i na různých školních akcích či výletech, jako je např. škola v přírodě, návštěva divadla, zoo apod. Kromě tohoto výčtu dochází často k šikaně i při cestě do školy nebo ze školy.

Nejběžnější je však šikana, která se odehrává v jedné třídě a nazýváme ji „*vnitrotřídní*“. Jedná se o jednu z nejnebezpečnějších forem šikany, jelikož oběť tráví ve společnosti agresorů delší dobu, kde je má pořád na očích, a to má neblahý vliv na jeho psychickou schránku. Vnitrotřídní šikana, jak jsem již zmiňovala, se odehrává v jedné učebně, a tudíž



by ji mohl pedagog během vyučování upozorovat, pokud tedy její projevy nepodceňuje nebo vyhodnotí situaci tak, že ji není schopen zvládnout. Ve třídě se jedná převážně o drobné posměšky, urážlivé poznámky nebo drobné naschvály, které se na oběť linou ze všech koutů místnosti. Toto psychické mučení oběti může pedagog klasifikovat jako běžnou nekázeň při vyučování nebo jako drobný kázeňský přestupek. (Janošová, Říčan, 2010, str. 25)

V době, kdy oběť nemá zastání nebo se nachází mimo dohled vyučujícího jako např. o přestávkách, propuká šikana v plné síle ať už ve třídě, v zákoutí prostor školy nebo při cestě do školy, ze školy.

Kromě třídní šikany u vrstevníků dochází často i k šikaně ze strany starších dětí vůči mladším. Tato forma šikany probíhá ve společných prostorách školy anebo mimo školu, kde mají možnost agresoři se s obětí setkat a kde je pro ně oběť nezanitelnější a bezbranná. Díky těmto faktům hledají oběti různé oklidy, jak se jinak dostat do bezpečí či domů. (Janošová, Říčan, 2010, str. 25)

## 2 ÚČASTNÍCI ŠIKANY A JEJICH PROJEVY

Pokud se ve škole, třídě nebo v jakékoliv jiné skupině vyskytne šikana, ocitne se žák/dítě v jedné ze tří rolí:

- Role agresora
- Role oběti
- Role přihlížejícího

### 2.1 AGRESOŘI

Agresor je ten, který se aktivně účastní šikany, začne ji a vede ji. Jmenujeme je agresory, i když ne vždy platí, že šikanující dítě musí být nutně agresivní. Vlastnosti agresorů mohou mít mnoho podob, přesto je možné najít typické vlastnosti, které se objevují nejčastěji. Je důležité také zmínit, že i dítě, jež se nachází v roli agresora, potřebuje pomoc. Je totiž možné, že dítě, které je nyní v roli agresora, se v předchozí době nacházelo v roli oběti. (Vágnerová a kol., 2011, str. 13)

#### 2.1.1 TYPY AGRESORŮ:

Kolář (2011) ve své knize rozlišuje tři typy iniciátorů šikanování.

Tabulka č. 2 – Typy agresorů (Kolář, 2011, str. 141)

<i>Typ</i>	<i>Charakteristika</i>	<i>Vnější forma šikanování</i>	<i>Specifika rodinné výchovy</i>
<i>„Drsňák“</i>	<i>Hrubián, vznětlivý primitiv s výchovnými přestupky – neuznávající autoritu, skupinové páchaní trestné činnosti</i>	<i>Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních</i>	<i>Agrese a násilí rodičů – agresori násilí napodobují, předávají.</i>

<i>„Slušňák“</i>	<i>Vychovaný narcista se zvýšenými úzkostnými stavy a sexuálním sadismem</i>	<i>Rafinovanost mu není cizí, vše podniká beze svědků</i>	<i>Důsledný a nesnadný přístup ve výchově</i>
<i>„Srandista“</i>	<i>Optimista, dobrodruh, sebevědomý, komunikativní, oblíbený</i>	<i>Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních</i>	<i>Citové strádání, chybějící mravní hodnoty</i>

#### Typické vlastnosti agresorů:

- Usiluje o ovládnutí ostatních, rozkazuje jim, manipuluje s nimi
- Je minimálně empatický, nedokáže se vcítit
- Má vysoké sebevědomí, jeho školní prospěch a chování se zhoršuje
- Odmítá odpovědnost za své chování, přehazuje vinu na ostatní
- Nadbíhá učitelům, rodičům (je povrchně milý)
- Vlastní různé předměty nebo peníze, u kterých nedokáže vysvětlit, kde je vlastně vzal
- Má vyhýbavé a neupřímné odpovědi
- Šikanují, když za sebou cítí oporu
- Nudí se, a proto hledají nějakou zábavu (Fieldová, 2007, str. 39-40)

#### 2.1.2 AGRESOROVY METODY K ZÍSKÁNÍ MOCI

- **Brainwashing (vymývání mozku)**

Tento termín použil kdysi novinář Edvard Hunter při vyprávění osudů vojáků vězněných ve válce, kteří se po trvalém týrání přiznali ke skutkům, jež ani nespáchali. Obdobně takto funguje i tato metoda u šikany, kdy agresori prostřednictvím násilí se snaží obětem vnutit své postoje, způsoby myšlení a jednání, které by oběti za normálních okolností nepřijali. Oběti poté čelí díky systematickému násilí agresorů poruchami spánku, psychosomatickými obtížemi, depresemi a jinými úzkostmi. Pokud je násilí dlouhodobé, dochází u oběti ke

ztrátě jeho vlastní identity a nastoupení nové náhradní identity, plně podléhající agresorům.

- **Psychická manipulace**

V této metodě se jedná o to, že agresor nepoužívá k získání své moci nad obětí žádné jasné tyranie. Využívá manipulativní moci, kdy se snaží svým nečestným jednáním přesvědčovat a řídit skupinu (spolužáky) k myšlení podléhajícímu agresorově názorům. Oběť si nechá odejmout svobodnou vůli a myšlení, aniž by si to uvědomovala. V praxi by se to dalo vysvětlit tak, že oběti s agresory souhlasí, spolupracují s nimi, jsou na ně napojeni, dokonce je i kolikrát považují za kamarády.

Dle M. Koláře (1997) je nejběžnější kombinace těchto dvou metod, tedy metody vymývání mozku a psychické manipulace, kdy si agresori hrají na tzv. hodného a zlého. Znamená to tedy, že jeden z agresorů oběť neustále týrá a ten druhý se jí zastává, přičemž to oba dva považují za velkou zábavu. V převážné většině to vypadá tak, že ten hodný agresor vyžaduje za své služby nějakou odměnu, např. darování svačiny, darování nějakých osobních věcí či dokonce finanční obnos. Hodný agresor je v tu chvíli obětí uctíván a obdivován za jeho ochranu a statečnost vůči zlému agresorovi. Tento hodný agresor pak na oběť působí jako bojovník proti šikaně a pokud je šikana včas odhalena, oběť nesouhlasí s jeho potrestáním.

Při stupňování této metody dochází k tomu, že manipulativní komunikace a strach z agresora nabývá takových rozměrů, kdy se oběť nachází v pozici naprosté poslušnosti vůči agresorovi.

Kolář (1997) toto chování a jednání agresorů vůči oběti (vymývání mozku a psychické manipulace) připodobňuje k termínu, jež je podobný sesunu budovy po patrech – znamená to tedy, že pokud je narušena jedna složka osobnosti, ať už jeho chování, myšlení nebo emoce, zbývající dvě složky se posunou. Ve finále to znamená, že pokud se změní u oběti všechny tři složky, zapříčiní to změnu celé její identity. (Kolář, 1997, str. 42-44)

### **2.1.3 MORÁLNÍ CHARAKTER AGRESORA**

Jaký by mohl být morální charakter agresora? Je to někdo nenormální nebo nemocný? Co od nich můžeme očekávat? A jsou tyto vlastnosti trvalé? Na tyto otázky se snažili odpovědět pan Řičan a paní Janošová ve své publikaci „Jak na šikanu“. Tito autoři tvrdí, že vlastnosti se sklonem někomu ubližovat nebo šikanovat nepatří mezi charakteristiku nebo duševní

vlastnosti, jež by byly trvalé. Říkají ve své publikaci, že i „neřád“ z toho může vyrůst, změnit se. Jedná se podle nich o tzv. všeobecný vztek, kdy se agresori rvou, ubližují nebo jinými způsoby se snaží získat moc nad ostatními, třeba i v podobě lsti a psychického nátlaku. Tito agresori se však dle autorů dokáží změnit, ať už pozitivním působením obvyklého pedagoga, uvědoměním si, že už toho bylo dost anebo z toho prostě jen vyrostou.

Odlišné je to v případě, kdy se jedná o individuální agresi. V tomto případě autoři zastávají názor, že se jedná o ustálenou vlastnost, jež se s věkem zhoršuje a její podoby jsou vážnější. I přesto všechno se domnívají, že usměrníme-li projevy agrese v dospívání, může se zlepšit stupeň vývoje v dospělosti. (Říčan, Janošová, 2010, str. 57)

Na druhou stranu pan Kolář tvrdí, že se jedná o bytosti, které jsou nejrůznějším způsobem velmi výkonné a talentované, jen mají zakrněný charakter. Jedná se o skupinu dětí, mládeže, jež se od sebe moc neliší, tedy co se týče odborných diagnóz. Nejedná se tudíž o nemocné a sadistické psychopaty, jsou jen neobyčejně egoističtí a egocentričtí. Lze tedy říci, že se jedná o skupinu lidí, která je závislá sama na sobě a jejich vztah k druhým je jen pokud z toho mají prospěch nebo je mohou jakýmkoliv způsobem ovlivnit.

Tento autor se také domnívá, že abychom se nestali závislími sami na sobě, musíme se vydat na určitou cestu sebepoznání, jež se dostaneme až za hranice svého „Já“, kde je hlavním cílem milovat a tvořit. Tato cesta se stává pro agresory nepředstavitelná, jelikož zjistit skutečnost, že se svět netočí jen kolem mě, je pro ně velkým šokem. Tyto vnitřně neprobuzené osoby jednají převážně antisociálně. (Kolář, 1997, str. 48, 50)

## 2.2 OBĚTI

Dle autorky Vágnerové a jejího kolektivu (2011) nejvíce platí, že oběťmi se stávají děti, jež vyrůstají v příliš ochránářské rodině, která dítě nevede k samostatnosti a sebeprosazování. Kromě ochránářské výchovy rodiny je zde také výchova k absolutní poslušnosti, kde svět má jen dvě strany – černou a bílou. (Vágnerová a kol., 2011, str. 87-89)

Tato tvrzení jsou dle mého názoru pravdivá, ale ne celistvá. Více bych se tedy ztotožnila s názorem pana Koláře (1997), který ve své publikaci ještě kromě výčtu paní Vágnerové uvádí, že oběť se může stát kdokoliv, výběr je zcela nahodilý. Většinou se ale dle jeho slov

na školách vyskytují charakteristické oběti, mezi které patří nejslabší jedinci. Pro tyto jedince je typické, že neumí strach skrývat a neumí ani využít strachu druhých ve svůj prospěch. Znamená to tedy, že oběťmi se stávají děti, u kterých je příliš viditelný strach, ať už způsobený předcházejícími zkušenostmi z vymývání mozku nebo jejich slabší schopností reagovat na stresové situace, mající sklony k propadání panice, sebekritičnosti nebo výčitkám svědomí. (Kolář, 1997, str. 56)

#### **Rizikové činitele a výrazy v chování obětí šikany:**

- Nálada spojená s přesunem do nové skupiny
- Sociálně znevýhodněné prostředí
- Jakýkoliv handicap – tělesný či psychický
- Citová a výrazová proměnlivost
- Náboženské postoje
- Osobnostní výjimečnost a nadání
- Ochranařská, autoritativní výchova, výchova jedináčka
- Rasismus

### **2.3 ROLE PŘIHLÍŽEJÍCÍHO**

Přihlízející bychom mohli specifikovat jako skupinu s nízkou nebo nedostatečnou zodpovědností či statečností, i přestože se jedná o děti s dostatečnou a pozitivní morálkou. Tlak skupiny a nedostatečná podpora zapříčiní, že se poté před šikanou cítí bezbranní. To vše má za následek, že skupina na násilí proti oběti neupozorní, nebrání ji, nesnaží se ani agresory zastavit až nakonec násilí začnou pod tlakem agresora akceptovat, a dokonce v pokročilejších stádiích se do násilí připojí. Neznamená to však, že by s násilím, ponižováním či mučením souhlasili – vnitřně s ním nesouhlasí, ale na druhou stranu se jí nesnaží ani zabránit, dělají jen to, z čeho mají prospěch. (Vágnerová a kol., 2011, str. 87-89)

### **2.4 OSOBNOST PEDAGOGA**

Z výzkumů i z praxe je známo, že povahové vlastnosti učitele jsou základem pro utváření autority učitele. Je známo, že učitel na žáky působí jako vzor, aspoň tedy na 1. stupni, kdy se žáci snaží svého učitele napodobovat. Z tohoto důvodu by mezi hlavní charakterové

vlastnosti učitele měli patřit kladné a pozitivní vlastnosti. Měl by představovat takové vlastnosti, které při svém výchovně-vzdělávacím procesu vyžaduje i po svých žácích. Pan Holeček v publikaci autorky Szachtové a kol. (2000) uvádí, že na naučené věci rychle zapomeneme, ale kdo nás je naučil, to si pamatovat budeme. Přátelskost, vřelost a lásku učitele k dětem byl měl vyučující prezentovat nejen ve třídě či škole, ale i ve společnosti. Jinak řečeno, měl by umět odrážet sám sebe i svůj vztah k žákům. Nicméně na druhou stranu si myslím, že by měl pedagog plnit určitý stupeň dominance, jež vychází ze zdravého sebevědomí a odborných kvalit, aby byl schopen se rozhodovat, řešit různé výchovné i vzdělávací problémy, samostatně vést, řídit a kontrolovat během vyučovacího procesu. Kromě tohoto výčtu vlastností bychom určitě našli spoustu dalších vlastností, které by měl učitel splňovat. Já však jako nejdůležitější pro práci s žáky a s klimatem třídy vidím schopnosti percepční a pedagogický takt. K percepčním schopnostem bych jako nejzásadnější uvedla např. vnímání dění ve třídě a poznávání potřeb žáka. Na druhou stranu mezi dovednosti pedagoga bychom měli zařadit i pedagogický takt, pod kterým si můžeme představit správné, citlivé a pohotové vedení žáků, jež podporuje dobrý rozvoj jejich osobnosti. Vyjadřuje se zejména empatií ve smyslu chápání potřeb, pocitů a zájmů žáka. Kromě výčtu těchto schopností nebo vlastností učitele je charakteristické rozhodování učitele, jenž by měl spravedlivý, objektivní, a hlavně by měl dokázat předvídat důsledky svých postupů. Pedagogicky taktní učitel projevuje přiměřený zájem o dětské problémy, snaží se k nim najít vhodný přístup, porozumění a řešení. Tyto schopnosti a dovednosti jsou částečně vrozené, lze je ale také rozvíjet cvičením, přemýšlením o své práci, a především svojí pedagogickou praxí, ve které je schopen učitel tyto dovednosti rozvíjet ve vlastním výchovně – vzdělávacím procesu. (Szachtová a kol., 2000, str. 102-110)

Ve shrnutí bychom mohli říci, že pedagog je taková „klíčová“ osobnost v působení na skupiny i jednotlivce. Pokud tedy nespĺňuje nějaké standardy pro výkon svého povolání, mohl by napáchat i určité škody. V oblasti šikany by se mohlo jednat o nedostatky v oboru mravnosti a motivace. Je smutné, že i v dnešní době, v době 21. stol. je možné se setkat s pedagogy, kteří mají zájem o učitelské povolání kvůli své potřebě moci, nadřazenosti – zvýšené autoritě, která ze své pozice smí přikazovat, trestat a ovládat. Takto smýšlející učitel nepřímo podporuje šikanu. Podle pana Koláře takto smýšlí pedagogové, již trpí nízkou sebedůvěrou až pocity méněcennosti. Tito učitelé nejsou poté schopni utvořit ve třídě

klidnou a pozitivní atmosféru. Kolář uvádí, že takový učitel je uzavřený sám do sebe, do svých potřeb a problémů, a tudíž není dále schopný vidět trápení ostatních žáků či skupiny. (Kolář, 1997, str. 61)

Na druhou stranu pan Říčan a paní Janošová (2010) ve své publikaci uvádí, že pedagog může lehce přispět k prohloubení šikany díky svému kritizování, byť oprávněnému nebo k používání ironie k ostrakizovanému žákovi, jenž může vést k posměchu třídy vůči dotyčnému. Jako další špatnou metodu ze strany pedagoga proti šikaně vidí autoři v neodborně provedené sociometrii ve třídě, která může vést k ukázaní si na neoblíbeného žáka a ten nakonec ztratí i podporujícího kamaráda nebo spolusedícího ve třídě. Nejprotřelejší způsobem vedení šikany dle mého názoru bývá tzv. učitelova slepota. V této části bychom mohli označit žáka, který má ve třídě dobrý prospěch, je mezi spolužáky oblíbený a v učitelích má plnou důvěru (ať už z důvodu pomoci při zajištění kázně nebo pro častou pomoc učitelům s donesením školních pomůcek...). Neuvědomují si nebo si nechtějí přiznat, že by právě tento žák mohl být hlavním agresorem (diktátorem) ve třídě, a tak byť nevědomky se z učitelů stávají spojenci šikany a oběť nemá šanci se někam dovolat o pomoc. (Říčan, Janošová, 2010, str. 65-68)

## 2.5 RODIČE ZÚČASTNĚNÝCH DĚTÍ

Ve výše uvedených kapitolách jsem již zmínila, jakou částí se podílí na šikaně rodiče obětí či agresorů. Pokud mluvím o účasti nebo podílu rodičů na šikaně, mám na mysli hlavně rodinné vztahy mezi členy, jejich rodinnou výchovu, jež dokáže vést děti ať už k aktivní či pasivní účasti na šikaně.

A jak jsou na tom vlastně rodiče? Jaké jsou jejich informace o tomto celosvětovém problému? Kdy a jak se o něm dozvídají?

Podle pana Říčana a paní Janošové (2010), se kterými musím souhlasit, obsazují rodiče poslední místa v informovanosti šikany u svých dětí a někteří z nich, když se o ní dozví, ji dokonce i velmi podceňují, zlehčují. Za hlavní informátory rodičů se považuje škola, která rodiče upozorňuje na možnost výskytu šikany či již rozběhnutou šikanu ve třídě/škole a doufá v určitou spolupráci zákonných zástupců se školou.



### 2.5.1 RODIČE AGRESORŮ

Rodiče agresorů patří až mezi ty poslední, kteří se dozvídají o tom, že jejich dítě šikane jině dítě – není to nic, s čím by se chtěli chlubit. Pokud se na jejich potomky prokáže vina a škola o tomto problému informuje rodiče, bývá nezřídka jejich postoj k podaným informacím zjednodušovaný a podceňovaný. Jejich řešení situace má různé podoby – někteří své dítě obhajují z „klukoviny“, druzí ho v jeho chování podporují, v domnění, že je to dobrý předpoklad, jak se z dětí mohou stát vlivní vedoucí. Narazit můžeme na druhé straně také na rodiče, jež událost berou jako dobrou příležitost k tomu, jak dítě fyzicky potrestat, aniž by si uvědomovali, že fyzické tresty od rodičů vedou agresora k dalším útokům. Málokterí rodiče si uvědomují, jak se cítí oběť a rodiče oběti, na kterém je jejich dítětem šikana páchána a co vše si oběti zažívají díky jejich bagatelizaci případu.

### 2.5.2 RODIČE OBĚTÍ

Rodiče obětí se o šikaně dozvídají častokrát dříve než rodiče agresorů. Každý rodič by měl své dítě znát, jeho projevy, chování apod. Pokud dítě se samo nesvěří svým rodičům (a to se stává pouze zřídka), jsou jisté znaky a projevy šikany, jež rodič na svém dítěti vyzoruje. Proč se vlastně dítě nechce svěřit rodičům s problémem, že mu někdo ubližuje? Dle autorů Říčana a Janošové je tomu tak z důvodu výhrůzek agresora (...pokud to někomu řekneš, tak...), dále z obavy, že před otcem budou vypadat méně mužní a před matkou na druhou stranu jako malé, neschopné děti.

Oběti často žádají rodiče, aby věc neřešili, nevměšovali se do těchto záležitostí a už vůbec nechodili do školy. Činí tak z důvodu obav, že agresori přitvrdí ve své agresi nebo nevěří učitelům, že dokáží účinně zasáhnout a ochránit je. Některé děti dokonce věří, že svými stížnostmi rozhněvají školu anebo v tom horším případě nalezneme i děti, kteří si myslí, že šikana patří k dětství a určití jedinci si tím prostě musí projít a vytrpět si to.

Důležitou roli v této chvíli hrají rodiče, kteří se ovšem ne vždy zachovají tak, jak by od nich jejich dítě očekávalo. Víím, že k rodičovství nikdo nedostal manuál, ale zdravý selský rozum či pomoc od odborníků pomohou více než nicnedělání. Bohužel i v dnešní době, kdy je spousta propagačních materiálů, letáků, preventivních programů, nabídek pomoci týkající se patologických jevů, najdou se i rodiče, kteří vinu svalují na své dítě, že si za to může samo nebo protože je provokuje, špatně se jim vyhýbá apod.... Rady, které jsou rodiče schopni svým dětem poskytnout, jsou nerealistické a nerozumné. Emočně dítě nepodpoří ani se ho

nezastanou a v tu chvíli je dítě psychicky na dně, jelikož nemá-li zastání v rodině, nenajde ho nikde. Mezi snad nejhorší rozhodnutí, které rodič může učinit je, když žádá od svého dítěte, aby si to s agresorem vyřídilo samo. Zřejmě vůbec netuší, jak těmito slovy prohlubují u dítěte pocity nedostatečnosti, úzkosti a osamělosti. Na druhou stranu se mezi těmito rodiči naleznou i rodiče, kteří reagují na podněty šikany správně – povzbuzují své dítě, spolupracují se školou a snaží se zamezit rizikům šikany. (Říčan, Janošová, 2010, str. 68-70).

### 3 NIČIVÝ VLIV ŠIKANOVÁNÍ

Šikanování, jak již bylo zmíněno v kapitolách výše, je velké narušení skupinových vztahů. To znamená, že šikana jako taková, nepoškozuje pouze oběti, ale i daným způsobem agresory a ostatní členy kolektivu – kolektiv jako celek.

Tyto hlavní ničivé účinky rozděluje autor M. Kolář (1997) do čtyř skupin.

- **Poškození fyzického a psychického zdraví obětí**

Toto poškození trvá většinou dlouhodobě a má za následky poruchy psychické i tělesné. Pro oběti je těžké se někomu svěřit s tímto utrpením, protože kdo nezažil – nepochopí. Ve vyšších stádiích šikany tato forma ohrožuje oběť i na životě.

- **Fixování antisociálních postojů u agresorů**

Nacházejících se v agresorech, kterým naprosto chybí důstojný a morální vývoj. Agresor je ponecháván svému osudu bez toho, aniž by mu dal někdo najevo, co nesmí dělat, kde jsou hranice a jaká je chráněná oblast druhých – stává se z něj tzv. povahový chudák.

- **Ztráta iluzí o společnosti u ostatních členů skupiny**

Dotýká se jedinců, jež se nachází v roli přihlížejících. Vidí, že je na ostatních páchána jakákoliv křivda, za kterou nejsou potrestáni, a tak dojde k postupné ztrátě iluze o důležitosti norem a pravidel, jež by měly zajišťovat ochranu. Přihlížející se ocitnou v rozporu s faktem, že se s tím nedá nic dělat, že je běžné beztretně překračovat morální a zákonné normy. To vše může mít za následek páchání násilí a porušování zákona v jejich dalším životě, jelikož předpokládají, že žádné komplikace nenastanou nebo se z nich stanou pasivní přihlížející, kteří nikdy nic neudělají.

- **Snížený efekt pedagogického působení u skupiny jako celku**

Rozběhlá šikana je vždy hlavní překážkou ve výchovném a vzdělávacím procesu, kde poté dochází k narušení růstu a vývoji kolektivu i jednotlivých členů. Skupina zasažená šikanou přichází o veškerou výchovnou funkci a tím pádem jsou její členové v různém rozsahu poškozeni. Vlivem tohoto faktu dochází ke snížení výukového efektu pedagoga v nakažené skupině. (Kolář, 1997, str. 67)

## 4 VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY

Za nejzásadnější při vyšetřování šikany považují stejně jako autoři Říčan a Janošová (2010) zachování klidu a chladné hlavy, a to i přesto, jak moc nás hrubost, krutost a násilí žáků překvapuje. Zvláště pokud se jedná o slušné a dobře prospívající žáky, za které jsme je do té doby považovali. Přehnané a rozčilené reakce by agresorům spíše nahrávaly na smeč, jelikož by to pro ně byla ještě větší zábava a mohli by tím získat vyšší náklonost a přízeň ostatních žáků. (Říčan a Janošová, 2010, str. 73)

Mimo tento výčet úvodních jednání pedagoga dle Říčana a Janošové (2010) se ztotožňují i s tvrzením pana Koláře (2001), který uvádí, že se pedagog při vyšetřování šikany, aby byl úspěšnější, musí dostat do více sociálních rolí. Při odhalování šikany se pedagog částečně změní na laika kriminalistu a psychoterapeuta, jenž postupuje takticky a strategicky. Kromě těchto postupů by měl pedagog poskytovat i ochranu a citovou útěchu oběti, která se často nachází v těžké životní až krajní nouzi. Pokud je pedagog s těmito fakty dobře seznámen, nenechá sebou manipulovat, nenechá se obelhávat ani ho dokonce nevyvedou z míry očividné antipatie žáků ke spolupráci při vyšetřování a odhalování způsobu života skupiny.

V další fázi by si učitel měl uvědomit, když se pustí do vyšetřování šikany, že mu to zabere nějaký čas. Vyšetřování šikany není krátkodobé a při zjišťování a sepisování rozhovorů a výpovědí potřebuje jak učitel, tak vypovídající žák dostatek prostoru, a tudíž i času. Když už žák nebo oběť našel odvahu k tomu, aby upozornil na páchané nekalosti, měl by mu být věnován aspoň nejpotřebnější čas k vypovídání a získání dostateku detailů a informací. (Kolář, 2001, str. 108)

### 4.1 DŮVODY K VYŠETŘOVÁNÍ

Neexistuje žádné měřítko, podle kterého bychom mohli s jistotou určit, zda se jedná či nejedná o šikanu a zdali již je to pádný důvod k zahájení vyšetřování nebo ne. Kolář ve své publikaci uvádí dva hlavní důvody k vyšetřování: „*přímo alarmující signály*“ a „*signály nepřímě varující*“. Většina lidí začne vyšetřovat šikanu až na základě upozornění. Tato upozornění mohou mít spoustu podob:

- Podání osobní či telefonické informace rodičů o podezření na šikanování.

- Neočekávaně vyjde najevo šikanování – k této události dochází různými způsoby např. přistižením agresorů při činu, vyzozorováním pedagoga v chování dítěte nebo je oběti fyzicky ublíženo natolik, že to zanechá na těle známky, které nejdou skrýt.
- Tajným podáním informací od oběti či jejího kamaráda. (Kolář, 2001, str. 108-109)

Výše jsem zmiňovala dva hlavní důvody vedoucí k vyšetřování šikany dle Koláře (2001) a to:

**Alarmující signály** – je potřeba je vyhledávat a nejlépe nám k tomu poslouží anonymní depistážní dotazníky, které jsou i časově málo náročné. Vhodné je i vyvěsit na viditelná místa informační letáky pro oběti, kde hledat pomoc, co dělat apod.

**Nepřímé varující signály** – zpozorovat tyto signály je obtížnější, jelikož jsou málo zjevné, ale stejně důležité. K zachycení a vyhodnocení těchto varovných signálů je zapotřebí rozumět vnitřnímu rozsahu šikany a jejím variantám.

*Varovné signály:*

- Žák přichází do třídy až s učitelem, o přestávce je u kabinetu, přichází pozdě do hodiny, chodí jako poslední
- Žák je osamocený, nemá kamaráda, nikdo se s ním nebaví
- Žák je nešťastný, ustrašený, má smutnou náladu, je přehlížen – izolován
- Najednou se mu zhoršuje prospěch ve škole, je nepozorný
- Má vysokou absenci i neomluvenou
- Dobrovolně daruje svačiny, má schované nebo zničené pomůcky, oblečení, obuv
- Je ponižován, zesměšňován, objevuje se jednostranné strkání, pošťuchování... (Kolář, 2001, str. 109)

## 4.2 ODHAD ZÁVAŽNOSTI ONEMOCNĚNÍ

Při vyšetřování bychom se v první řadě měli zaměřit na náznaky onemocnění skupiny, které jsou pro nás podkladem pro odhadnutí stádia onemocnění. Odhad stádia onemocnění je vlastně takovým základem pro postup šetření, protože šikana pokročilých stádií vyžaduje obtížnější přístup.

Mezi náznaky onemocnění, kterým bychom měli věnovat svoji pozornost patří chování a spolupráce žáků, vztahy a celková atmosféra ve třídě, závažnost a četnost agresivních projevů, jak dlouho šikana trvala, počet účastníků šikany, jak obětí, tak agresorů i přihlížejících.

Pokud jsme svým odhadem poznali, že se jedná o počáteční stadium (1.,2.,3. stupeň), je schopen to vyšetřit a zasáhnout pedagog sám. Jedná-li se o pokročilé stadium (4.,5. stupeň) je velmi důležité okamžitě zasáhnout, jelikož by mohl být život oběti v ohrožení. V pokročilém stadiu šikany je důležité, aby pedagog zajistil ochranu oběti, nepodnikal žádné zásadní kroky ve vyšetřování a kontaktoval odborníky a navázal spolupráci s některým z odborných pracovišť. (Kolář, 2001, str. 110-112)

**Tabulka č. 3 – Indikátory rozlišení stádia šikany (Kolář, 2011, str. 176)**

	Počáteční stadium	Pokročilé stadium
<i>Kdo jsou informátoři, jak se chovají a co říkají?</i>	Jako informátor přijde oběť nebo její kamarád.	Provalení šikany ze strany rodičů či pedagogů.
<i>Jak se oběti chovají a jak odpovídají?</i>	Otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.	Žáci jsou ustrašení, bázlivi, nevysvětlí svá zranění a kdo jim to udělal.
<i>Jak svědkové spolupracují?</i>	Nesouhlasí se šikanou a vypovídají o ní.	Nevypovídají, nic neviděli, neslyšeli, zapírají kamaráda i např. ze strachu, že budou mít peklo.
<i>Jak se svědkové vztahují k podezřelým agresorům?</i>	Agresor není vnímán pozitivně, ale okolí se to bojí vyjádřit.	Brání a oceňují agresory, hledají pro ně polehčující okolnosti.
<i>Jak se o konkrétním násilí vyjadřují ostatní členové skupiny?</i>	Nepopírají násilí, vyjadřují k němu výhrady.	Popírání a bagatelizace viny, vinu svalují na oběť (provokatér).

<i>Jaký mají vztah členové skupiny k trpící či zraněné oběti?</i>	Soucíí s obětí a vidí nespravedlnost v ubližování slabším.	Oběť se stala terčem kritiky, je obviněna, že si za to může sama.
<i>Jaká je atmosféra ve skupině?</i>	Energická atmosféra, nespolečenská, omezená svoboda projevu a názoru.	Těžká atmosféra napětí, strachu a nesvobody.

### 4.3 STRATEGIE VYŠETŘOVÁNÍ - SCHÉMA

Strategii první pomoci nazývá Kolář (1997) strategií lokální a vnější, která je časově nenáročná a vhodná k běžnému použití ze znalostí pedagoga. Kolář (1997) tuto strategii rozděluje do pěti kroků, u kterých je pořadí stále kromě čtvrtého kroku, ten se dá modifikovat dle potřeby. Kroky v této strategii by nám měly odpovědět na otázky k vyšetřování šikanování.

1. *Diskuse s informátory a oběťmi* – jedná se o první krok vyšetřování, kdy hovoříme nejprve s informátory nebo obětí. Pokud hovoříme nejdříve s informátorem, hned poté by měl následovat rozhovor s obětí, avšak ne s agresorem.
2. *Objevení patřičných svědků* – po výpovědích s informátory a oběťmi následuje druhý krok, kdy vyhledáváme žáky, kteří jsou schopní a ochotní vypovídat pravdivě. Tento krok je významný pro průběh vyšetřování, avšak se v něm hodně chybuje.
3. *Jednotlivé hovory, případně i konfrontace se svědky* – nejedná se o konfrontaci oběti a agresora, ale např. o konfrontaci dvou svědků k doplnění nebo zpřesnění informací. Největší chybou v tomto kroku je konfrontace oběti s agresorem, kdy je to pro oběť velmi nevýhodné a bolestné. Z tohoto důvodu dochází ke stažení výpovědi oběti.
4. *Opatření dozoru obětí* – jak již bylo výše zmíněno, není nutnost pořadí tohoto kroku – můžeme ho přesouvat dle dané situace. Stává se to např. u pokročilé šikany, kdy je oběť v bezprostředním ohrožení a my mu jako první musíme zajistit bezpečí (při odchodu domů, čekají-li agresori na oběť před školou). (Kolář, 1997, str. 95)

Někdy je nutné dlouhodobě uvolnit oběť ze školy nebo zajistit přestup na jinou školu. Počáteční stádia šikany tento krok až tolik nevyžadují.

5. *Diskuse s agresory, konfrontace mezi nimi* – tento krok je posledním krokem k vyšetřování. V tomto kroku musíme být důkladně připraveni, být obeznámeni s vnějším obrazem šikany, a hlavně mít shromážděny důkazy, jinak nemá smysl s agresory vůbec mluvit – všechno by totiž popřeli. Hlavním úkolem tohoto kroku je zastavení agrese a ochrana oběti, ale i agresorů před následky jejich činů, které by mohly vést i ke kontaktování policie.

Strategie pěti kroků je obecná a může se použít ve všech případech první pomoci. (Kolář, 1997, str. 95)

#### 4.4 ÚLOHA RODIČŮ OBĚTÍ PŘI VYŠETŘOVÁNÍ

Vždy je pro rodiče oběti zneklidňující až bolestné zjištění, že je jejich dítě šikanované. Jedním z hlavního, ač obtížného kroku je zachovat chladnou hlavu a co nejvíce poskytnout dítěti ochranu a podporu, že jsou rodiče schopni vynaložit veškeré možné prostředky, ať peníze či čas k tomu, že jim pomohou, nebudou na to sami.

Nejdůležitější v této situaci je, aby si rodiče od dítěte nenásilně zjistili veškeré možné informace týkající se šikany – jak se to stalo, kdo u toho byl, kdo je iniciátorem, jak mu ubližovali... Zásadní pro rodiče je, aby si vše dokumentovali, sepisovali a případné zranění fotografovali, zařídili si lékařské vyšetření, jež by jim v pozdější době mohlo býti nápomocné při řešení šikany ve škole nebo při případné stížnosti za neřešení šikany školou.

Pan Říčan (2010) ve své publikaci přisuzuje důležitost pomoci dítěti se šikanou stejnou váhu, jako když rodič zjistí, že je dítě nemocné. A proč také ne. Dle autora Koláře (2011) je šikana rychle se šířící vir a šikanování je dle jeho slov onemocnění celé skupiny. Z toho vyplývá, že bychom tuto chorobu neměli brát na lehkou váhu jako pedagogové, ale ani jako rodiče. Dítě postihnuté šikanou zažívá bolest, utrpení, ponižování a pocity úzkosti, jež mohou poškodit jeho duševní zdraví, sebedůvěru, zhoršit školní prospěch, radost ze školy...

Pokud si rodiče neví rady s postupem, jak pomoci svému dítěti v jeho nepříznivé situaci, mohou se obrátit na Linku bezpečí (800 155 555), Bílý kruh bezpečí nebo Občanské sdružení proti šikanování a vybrat si mezi nabízenými možnostmi a radami, které uznají za vhodné



Pokud si rodiče zajistí všechny tyto potřebné informace, měli by neprodleně kontaktovat školu, kde by svůj problém měli sdělit třídnímu učiteli, popřípadě ještě řediteli a domluvit se na dalším postupu řešení. (Říčan, Janošová, 2010, str. 85-90)

#### 4.5 ÚLOHA ŠKOLY PŘI VYŠETŘOVÁNÍ, ŘEŠENÍ ŠIKANY A KOMUNIKACI S RODIČI

V první řadě by měla škola na začátku školního roku informovat rodiče o programu proti šikanování. Pokud se stane, že rodiče přijdou do školy žádat o pomoc týkající se šikany jejich dítěte, měl by je pedagog vyslechnout, nechat se vypovídat, netvářit se nedůvěřivě, nebagatelizovat situaci, nesvádět vinu na dítě, protože provokovalo. Je důležité po vyslechnutí rodičů se doptat na doplňující informace, aby mohla být věc řádně a důkladně prošetřena. Důležité je, že rodiče si škola nezve na schůzku, dokud není šikana vyřešena.

Po vyšetření šikany si škola pozve rodiče protagonistů, avšak každého zvlášť – zvlášť rodiče oběti a zvlášť rodiče agresorů, tudíž rozhovory s rodiči probíhají individuálně. Úkolem je poskytnout rodičům zjištěné a závěrečné informace, domluvit se na následných postojích a opatřeních školy.

Každopádně je vhodné, aby škola informovala i zbytek rodičů na třídních schůzkách za přítomnosti pedagoga pro prevenci, že se na škole vyskytla šikana, která byla řešena. (MŠMT, Metodický pokyn, 2016, online)

## 5 PREVENCE

Prevence je soubor postupů či opatření, jež mají za úkol bránit přítomnosti jakémukoliv nežádoucímu patologickému jevu jako je např. i již zmiňovaná šikana. Dalo by se říci, že podstatou prevence je aktivní ovlivňování rizikových činitelů, díky které by se mohlo předcházet nebo snížit výskyt nemocí.

### 5.1 PREVENCE NA ÚROVNI ŠKOLY JAKO CELKU

Říčan a Janošová (2010) ve své publikaci uvádí možnosti prevence na úrovni školy jako celku, kdy by se měla semknou celá škola, aby se dalo účinně předcházet či včasné snížit riziko výskytu šikany.

Celek tvoří tyto části:

#### 5.1.1 VZÁJEMNÁ SOLIDARITA PEDAGOGŮ

Jedná se o dobrou práci celé školy, ať už mezi pedagogy nebo mezi pedagogy a vedením školy. Nejdůležitější je, aby se měl pedagog o koho opřít a na koho se spolehnout před nadřízeným orgánem, při stížnosti rodičů či žáků. Důležitou roli mají i třídní učitelé, již jsou s dětmi každodenně v kontaktu a mohou tak sledovat či se podílet jistou částí na pozitivní atmosféře ve třídě a mezi žáky.

#### 5.1.2 VZTAHY MEZI PEDAGOGY A RODIČI

V tomto směru si myslím, že v převážné většině vzniká tzv. kámen úrazu. V poslední době můžeme naleznout jen málo rodičů, již jsou ochotni spolupracovat či řádně komunikovat se školou a ti, co komunikují, ne vždy tak činí vhodným způsobem. Nechci, aby to vypadalo, že leží vina jen na rodičích. V řadách pedagogů se naleznou i tací učitelé, již mají bohužel pořád potřebu moci a cítit se nadřazeně nejen nad žáky, ale také nad rodiči, což k dobrým vztahům moc nepřispívá. Na druhou stranu nalezneme rodiče, kteří jsou vůči svému dítěti velmi ochranářští a brání své dítě za každou cenu, i když důkazy hovoří jinak. Ani v tomto případě to není ideální pro navázání či udržení dobrých vztahů se školou či pedagogy. Toto je již dlouhá léta složitě téma a domnívám se, že ještě nějaká léta bude. (Říčan a Janošová, 2010, str. 111-113)

### 5.1.3 ORGANIZACE A HUSTOTA DOZORU

Aby byla prevence co neúčinnější, měl by dozor na chodbě být ostražitý. Čím více pedagogů se na chodbě pohybuje, tím je větší šance k zamezení šikany. Kromě vyššího počtu pedagogů na chodbách je také velmi důležité, aby se pedagogové po té chodbě procházeli a nahlíželi do tříd, zdali se tam něco neděje. Horší poté je, když si ve třídě zvolí tzv. „školní hlásiče“, kteří informují o směru chodu pedagoga. Ovšem šikana se nemusí dít pouze na chodbách či třídách. Obvykle se objevuje někde v ústraní jako jsou „černé kouty“ chodby, toalety, chodby před jídelnou, prostě dalo by se říci, že všude tam, kde se neobjevuje dozor. Jako vhodné opatření v této situaci shledávám a zároveň i souhlasím s autory Říčanem a Janošovou (2010) v tvrzení týkající se získání informací přímo od žáků – co vidí jako problémová místa a na ta se zaměřit. Jako vhodná prevence proti výskytu šikany těchto zákoutí je dobré tyto kouty začlenit do školního řádu, kde se tím pádem omezí či zakáže přístup žáka.

### 5.1.4 ŠKOLNÍ ŘÁD

Školní řád by měl obsahovat obecné principy vzájemné podpory, taktnost, ohleduplnost a ochranu slabších. K tomu, aby mohl sloužit k těmto všem správným zásadám, měl by obsahovat i takové zásady, kterými těchto obecných principů ve škole docílit např. zákaz fyzického násilí, zákaz zneužívání síly za účelem ublížit slabším... Nedílnou součástí školního řádu jsou i sankce, odstupňovaná výchovná opatření při porušení školního řádu. S těmito fakty by měla škola seznámit všechny žáky i rodiče. (Říčan a Janošová, 2010, str. 111-113)

### 5.1.5 ETICKÁ VÝCHOVA

Rozvíjí u žáka emoční inteligenci, sociální dovednosti. Cílem etické výchovy je pozitivní vedení žáka ke správnému sociálnímu chování, tzn. že žák bude schopen pomoci druhému člověku či všeobecně lidem bez prospěchu, odměny či nějaké protislužby. Prvotní základy etické výchovy vidím v osobním příkladu pedagoga. Právě pedagog je ten, který se snaží žákovi tyto hodnoty předávat, a tak by dle nich měl na žáky i působit svým chováním a jednáním. Avšak jen odraz příkladu pedagoga nestačí. Pan Říčan a paní Janošová se domnívají, že české školství je zahlcené převážně hodnotově – záleží na úspěchu, výkonu a soutěživosti. Přesvědčují o tom

i nástěnky na chodbách, kde se vyvěšují jen ti nejméně úspěšní a zřídka ti, co vykonali něco ušlechtilého, solidárního nebo obětavého. Plně s autory nesouhlasím, ale v některých případech se můj názor s nimi ztotožňuje. Nemyslím si, že by ve škole pronikaly do popředí hodnoty úspěchu a výkonu. Myslím si, že v současné době se školy snaží o sounáležitost se svými žáky, o přizpůsobení se žákově potřebám a žáci jsou vnímáni jako individua, jež mají své ojedinělé hodnoty. V neposlední řadě bych chtěla zmínit, že nástěnky byly odjakživa rázu informačního a informovat mohou o čemkoliv, třeba i o již zmiňované šikaně, „hodnotách rytířství“, zdravé výživě, nejlepších sportovcích, společných dílech třídy či jednotlivců – nemusí je to hned hodnotově vyzdvihovat, ale především informují o jejich lepší stránce.

#### **5.1.6 OTEVŘENĚ INFORMOVAT ŽÁKY I RODIČE O ŠIKANĚ**

Zde se autoři shodují s názorem i autora Koláře, pro kterého je informovanost žáků a rodičů o problému šikana také velmi důležitá, byť sice nepříjemná, ale nutná i např. formou letáků. Jak Kolář, tak i autoři Říčan a Janošová se domnívají, že při včasné upozornění rodičů (při nástupu do školy) dochází k tzv. varování rodičů potenciálních agresorů, kteří mají tendenci být ke svým dětem benevolentnější (metoda ostrých loktů) nebo věc bagatelizují. (Říčan a Janošová, 2010, str. 111-113)

## **5.2 PREVENCE NA ÚROVNI JEDNOTLIVÝCH TŘÍD**

V první řadě je důležité zmapování situace. K tomu dobře poslouží anonymní dotazníky nebo sociometrické šetření.

### **5.2.1 CHARTA TŘÍDY**

tento typ prevence je zaměřen na diskusi učitele s žáky na téma, jak by se měl chovat učitel k žákům, žáci k učiteli a také žáci mezi sebou. Formulace zásad by měly být pozitivní – omezit na minimum příkazy a zákazy, formulace by měli sestavit sami žáci pod vedením učitele. Nemusí jich být přemrštěné množství, stačí jich jen několik na každou výše uvedenou část. Nakonec se ty nejlepší zásady sepíší na papír, který podepíší všichni žáci i učitel a vyvěsí se ve třídě. Tato metoda je perfektní např. na začátek školního roku, kdy se sestavují třídní pravidla, má však i svá úskalí – vyžaduje od pedagoga určitou demokratickou mentalitu. (Říčan, Janošová, 2010, str. 116)

### **5.2.2 PEDAGOGICKÁ KOMUNITA**

slouží k budování třídní sounáležitosti a solidarity, kde je každý žák chápán jako individuum a zároveň je i partnerem třídního učitele. Shledání komunity by mělo být pravidelné, dle Říčana alespoň jednou týdně. Symbolikou setkání je kruh, ve kterém jsou žáci s učitelem a slouží k vyjádření žákových pocitů, záležitostí nebo konfliktů, které chce projednat a vyřešit.

V kruhu s žáky zároveň rozvíjíme jejich projev, komunikaci, využívají se v něm metody zážitkové pedagogiky, jejím cílem je zlepšení osobních vztahů mezi žáky. Hlavním cílem kruhu je, aby byli žáci schopni si uvědomit jakékoliv své pocity a naučit se správně zvolit jejich projevy.

### **5.2.3 VÍKENDOVÉ REKREAČNĚ – ZÁŽITKOVÉ POBYTY**

Jsou uskutečňovány pro žáky, jejich rodiče a učitele – přítomnost některých rodičů je přínosná. Díky těmto pobytům mají žáci, rodiče i pedagogové dobrou příležitost k upevnování a zlepšení vztahů a důvěry mezi žáky. Pobyty slouží i jako skvělá prevence, ale i případná intervence proti šikaně. (Říčan, Janošová, 2010, str. 116)

## **5.3 PREVENCE NA ÚROVNI JEDNOTLIVCŮ**

### **5.3.1 INDIVIDUÁLNÍ SLEDOVÁNÍ POTENCIÁLNÍCH OBĚTÍ**

Zvláště u žáků, již už byli někdy oběťmi šikany, je potřeba individuální sledování. Žáky pozorujeme při školní práci nebo v různých výjimečných situacích. Své poznatky a poznámky si zaznamenáváme pro případnou komunikaci s rodiči nebo při doporučení na preventivní psychologické vyšetření.

### **5.3.2 PRAVIDELNÉ INDIVIDUÁLNÍ ROZHOVORY SE VŠEMI ŽÁKY**

Díky těmto rozhovorům se třídní učitel může dobře seznámit se žáky, dozvědět se o nich jisté údaje ať už o jejich soukromém životě či o vztazích ve třídě. Metoda spočívá v tom, že si učitel zve jednotlivé žáky (např. jednoho žáka za týden) k rozhovoru o jejich starostech, radostech, plánech i případných problémech se spolužáky. Učitel se nachází v pozici „posluchače“, snaží se nevyjadřovat svůj nesouhlas, pokud to není opravdu nutné. Není důležité rozhovory nijak protahovat, i krátké rozhovory se pro nás mohou stát velmi

přínosné a mohou ušetřit spoustu času s případným řešením výchovných problémů, poznat oběť, agresora nebo přihlížející šikany. (Říčan, Janošová, 2010, str. 117)

## 6 ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Jedná se o program, který svým způsobem nečeká na to, co se bude odehrávat, ale za pomoci nové metodiky hledá, diagnostikuje a různorodě léčí šikanu. Důležitá je prvotní vnitřní diagnostika, díky které dokážeme nastavit směr léčby – po dodání zbylých informací do diagnostiky začneme s vypracováním programu. V důsledku cílené, okamžité a alternativní léčby se dosáhne rychlého efektu programu.

Nejlepší podmínky pro správné fungování programu je především plnohodnotná pedagogická komunita, jež funguje jako demokratická společnost, která se opírá o morálku lásky a přátelství. Mezi prvky pedagogické komunity bychom mohli zařadit např. „*celoškolní setkávání, školní parlament, třídní spoluspráva, rada školy...*“. Tyto prvky dobře slouží k efektivní obraně proti šikaně, avšak nezabrání již rozjetému onemocnění. Kvůli tomuto důvodu je vhodné do komunitní organizace výuky a výchovy začlenit i speciální program proti šikanování, jenž dokáže oslabit nebo včas detekovat zrod šikany.

Aby byl program proti šikanování ještě efektivnější, měli bychom ho posílit o metody léčby celého třídního kolektivu v rámci první pomoci, ale také na úrovni celoškolních aktivit. Na těchto metodách stojí celý program a nelze ho nahradit tzv. obecnými radami, jelikož jak jsme si již zmiňovali, každý případ onemocnění vyžaduje jiný druh léčení. Ke zvýšení efektivity a fungování programu, je důležité, aby do jeho průběhu byli zapojeni všichni pedagogové.

Po uvedení do principů zavedení programu je na řadě tvorba vlastního programu. Kolář ve své publikaci shrnul do tabulky třináct obecných klíčových součástí, jež by měly být uvedeny v každém programu.

Všechny uvedené složky jsou podstatné, a aby program fungoval celostně a tak, k čemu byl určen, musí se všechny tyto složky rozpracovat a začlenit do ní postupy speciální prevence šikany. Autor ve své publikaci uvádí, že chybějící, byť jediná složka, by mohla způsobit kolaps celého programu. (Kolář, 2011, str. 256)

## 7 ORGANIZACE VĚNUJÍCÍ SE POMOCI PŘEDCHÁZENÍ A ŘEŠENÍ ŠIKANY

V této kapitole se nachází kontakty na organizace zabývající se pomocí, když se dítě/žák stane účastníkem šikany. Kromě těchto kontaktů zde nalezneme i metodickou pomoc a poradenství v oblasti šikany, jež připravilo MŠMT prostřednictvím krajských školských koordinátorů prevence.

### 7.1 RODIČOVSKÁ LINKA – TEL. ČÍSLO: 840 111 234

Jedná se o telefonní linku pro rodiče a prarodiče, jež poskytuje poradenské služby pouze po telefonu. Poradenství obstarávají psychologové, krizový intervenenti s patřičným vzděláním a znalostmi z rodinného a výchovného poradenství.

### 7.2 LINKA DŮVĚRY

Na této lince obdobně jako u rodičovské linky doporučí volajícímu kam se může se svým problémem obrátit v jeho nejbližším okolí. Stejně tak poskytují telefonickou pomoc v náročných situacích.

- Krizová linka (tel. číslo: **116 000**) pro rodiny, příbuzné, pedagogy a zainteresovanou veřejnost
- Linka pro poskytnutí první psychické pomoci pro dospělé – tel. číslo: **116 123**
- [www.cestazkrize.net](http://www.cestazkrize.net)

#### 7.2.1 LINKA BEZPEČÍ – TEL. ČÍSLO: 116 111

Je určena pro děti a studenty do 26 let věku. Volání je zdarma, není vidět telefonní číslo volajícího a hovory nejsou nahrávány.

Jejich úsilí spočívá v tom, aby si děti a studenti, kterým Linka bezpečí pomáhá, dokázali dobře poradit. Ideální je, aby po kontaktu s linkou zvládli své starosti postupně řešit.

Linka bezpečí poskytuje jak telefonickou pomoc, tak se na jejích stránkách dá s odborníky i online chatovat či odeslat email. Po skončení hovoru či ukončení chatu přijde dotyčným shrnutá zpráva o tom, o čem všem si s dotyčným povídali a co mu bylo doporučeno. (Vágnerová a kol., 2011, str. 131-135)

[www.linkabezpeci.cz](http://www.linkabezpeci.cz)



### 7.2.2 INTERNETOVÉ PORADNY

Nemůže-li se dítě či student z jakéhokoliv důvodu dovolat na linky nabízející pomoc, např. z důvodu přetížení linky či pracovníků na lince, může se na ně obrátit i na internetu pomocí online chatu. I na těchto online chatech poradí specializovaní pracovníci, na koho se se svým problémem můžeme obrátit či co máme v této situaci udělat nebo jak se zachovat.

[www.minimalizacesikany.cz](http://www.minimalizacesikany.cz)

[www.linkabezpeci.cz](http://www.linkabezpeci.cz)

[www.internethelpline.cz](http://www.internethelpline.cz) (při problémech s kyberšikanou)

### 7.3 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADNY (PPP)

Patří ke školským poradenským zařízením a nachází se v každém regionu ČR. Zaměřují na poradenství pro děti školního věku (př. v problematice specifických poruch učení, výchovných problémů mezi vrstevníky či šikanou). Kontaktovat mohou poradnu sami rodiče či škola. Tyto poradny mohou ve třídě provést zmapování vztahů prostřednictvím sociometrie – nestanovuje sice diagnózu, ale díky ní lze vypracovat intervenční plán práce s třídním kolektivem.

### 7.4 STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE (SVP)

Tato střediska přísluší ke školským zařízením. Věnují se bezplatné diagnostické, preventivně-výchovné a poradenské službě jak pro děti a mládež, tak i pro rodiče a pedagogy. Specializují se na prevenci a řešení výchovných problémů, poruch chování a problematiku negativních jevů působících na děti a mládež – příkladně i na šikanu.

Služby, jež střediska nabízejí:

**Ambulantní konzultace** – jednorázová či dlouhodobější konzultace o problému, možnost i skupinového sezení dětí na posílení sociálních dovedností dětí.

**Celodenní péče** – osmitýdenní program ve dnech školního vyučování, kdy probíhají výchovné programy na změnu dosavadních postojů, rozvoj sociálních dovedností. Jedná se o docházení do střediska a je na základě souhlasu rodičů. (Vágnerová a kol., 2011, str. 131-135)

**Preventivně-výchovný pobyt** – jde o osmitýdenní pobyt ve středisku, jehož cílem je minimalizace nežádoucích jevů chování, rozvoj sebedůvěry, posílení odpovědnosti za vlastní rozhodování a jednání, zlepšení sociálních dovedností a také komunikace v rodině. K tomuto pobytu je zapotřebí souhlas rodičů, kteří hradí náklady spojené s pobytem a stravou dítěte. Během pobytu probíhá školní výuka a rodiče docházejí na odborné konzultace.

## 7.5 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI A SOCIÁLNÍ KURÁTOŘI

Jedná se o pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí a mládeže, kteří sídlí v převážně většině na městském či obecním úřadě. Zabývají se výchovnými problémy, které charakterově spadají pod trestnou činnost. Pracovníky mohou kontaktovat sami rodiče nebo upozorní škola. Práce pracovníků spočívá v podpoře rodiny a v pomoci při řešení daného problému. Pracovník je povinen ze zákona chránit a jednat v jeho zájmu. (Vágnerová a kol., 2011, str. 131-135)

## 7.6 NEZISKOVÉ ORGANIZACE ZAMĚŘENÉ NA PREVENCI

Mezi organizace zabývající se problematikou šikany lze zmínit např. různá občanská sdružení jako je Společenství proti šikaně – cílem sdružení je pomoc obětem šikany a také pomoc v prevenci proti tomuto zásadnímu problému. V tomto sdružení se nachází pracovníci (odborníci) zaměřeni na problematiku šikanování a také rodiče s vlastními zkušenostmi.

### **Posláním sdružení jsou i činnosti v oblasti:**

1. Sledování výskytu šikany ve školách a přinášení informací veřejnosti o následcích tohoto negativního jevu a nutnosti jeho řešení. Sledování a dokumentace porušování lidských práv spojené se šikanováním. Poskytování morální a odborné pomoci obětem šikanování, jejich rodičům a příbuzným.
2. Realizace preventivních a léčebných programů proti šikanování u dětí a mládeže. Vzdělávání dospělých – odborníků, rodičů a dalších zájemců v oblasti prevence šikanování. Iniclace, podpora a účast na vytváření systémové – primární, sekundární a terciární

prevence šikanování dětí a mládeže. ([online], [cit. 8.5.2023], dostupné: <https://www.sikana.org/>).

### 7.7 DĚTSKÁ PSYCHIATRIE A PSYCHIATRICKÉ LÉČEBNY

Některé děti vyžadují po prodělání šikany psychiatrické vyšetření a následnou péči. Pomoc a péče psychiatrů mohou využít i děti s nezvladatelnou agresí nebo poruchou chování. Psychiatrické vyšetření probíhá formou rozhovoru lékaře a dítěte, případně s rodiči. Léčba je formou ambulantní péče – rodinná terapie, medikace, hospitalizace. Pokud nejdou problémy u dítěte léčit ambulantně, může lékař doporučit hospitalizaci. V léčebně se dětem věnují psychiatři, psychologové a pedagogové.

### 7.8 DIAGNOSTICKÉ ÚSTAVY

Jedná se o pobyt ve školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Toto zařízení je pro děti, jenž mají problém s uznáváním autority dospělých a jejichž chování neodpovídá normám běžného života. Ústavní pobyt může být i dobrovolný, a to na základě žádosti rodiče. (Vágnerová a kol., 2011, str. 137)

### 7.9 METODICKÝ POKYN NA ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY ŠIKANY

MŠMT vydalo metodický pokyn pro řešení problematiky šikany ve školách a jiných školských zařízeních. V pokynu nalezneme jak vymezení pojmu šikana a kyberšikana, tak jejich prevenci, specifikaci školního programu proti šikanování a v neposlední řadě funkci ČŠI a zřizovatelů týkající se této problematiky.

MŠMT ovšem také nabízí nástroje pro řešení rizikového chování– individuální výchovný plán, právní opatření v řešení problematiky rizikového chování, primární prevenci a důležité kontakty a informace k problému řešení šikany. ([online]. [cit. 8.5.2023] Dostupné z: [https://www.msmt.cz/file/37276\\_1\\_1/](https://www.msmt.cz/file/37276_1_1/)

## **8 VÝZKUMNÁ ČÁST**

## 8.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumné části bylo zjistit, jaké metody v prevenci šikany využívají základní školy v Plzeňském kraji ve vyučování a jak často realizují preventivní programy ve škole během školního roku.

Dále mě ve výzkumné části zajímalo, zdali ředitelé vyžadují další následné vzdělávání pedagogů zaměřené na oblast prevence a intervence šikany a zároveň, do jaké míry a kterou formou se pedagogové sebevzdělávají v této oblasti.

## 8.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Výzkumná otázka č. 1: Ředitelé základních škol požadují další vzdělávání pedagogů v oblasti prevence šikany.

Výzkumná otázka č. 2: Jako nejčastější metoda v primární prevenci proti šikaně je využíván dotazník.

## 8.3 METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Základem pro výběr výzkumného šetření je správná volba výzkumného problému a postup, jak chce výzkumník dospět k výsledkům. Dle Švaříčka a Šedové (2007) není jen jedna výzkumná metoda nebo jeden postup, který by mohl být vhodný pro všechny pedagogické otázky, proto se volbě a stanovení výzkumného problému přikládá takový důraz.

Pro tento výzkum byl zvolen kvantitativní výzkum, pro který je velmi podstatná volba jasně stanovených kritérií – sledování složení populace a srovnávání vztahů mezi nimi. Kvantitativní přístup výklad založený na části teoretického tvrzení, stanovení hypotéz nebo výzkumných otázek a poté ověření. Tento výzkum se zabývá „*ověřováním vztahů mezi proměnnými anebo zjištěním, jakým způsobem se proměnné k sobě vztahují*“. (Švaříček, Šedová, 2007, str. 22)

Prostředkem kvantitativního výzkumu je dotazník. Nejedná se však o jedinou metodu sběru dat v tomto výzkumu. V kvantitativním výzkumu může být dle autorů Švaříčka a Šedové (2007) i rozhovor. Jedná se o stručný standardizovaný, strukturovaný rozhovor, ve kterém jsou respondentům položeny stejné otázky ve stejném pořadí – jedná se tedy o kvantitativní přístup. (Švaříček, Šedová, 2007, str. 13).

Výzkum byl realizován pomocí dotazníkového šetření a tří stručně standardizovaných, strukturovaných rozhovorů. Dotazník se skládá celkem z 19 otázek (příloha č. 1), z nichž je jedna otázka otevřená a zbytek polouzavřených s výběrem více možností. Dotazník se v úvodní části zaměřuje na údaje o respondentech, zkušenostech se šikanou, vzdělávání se v oblasti prevence šikany a na závěr se věnuje realizaci metod prevence šikany využívaných ve vyučovacích hodinách, četnosti preventivních programů během školního roku a způsobům, kterými se pedagog o šikaně ve škole dozvídá. V dotazníkovém šetření mohli respondenti vybrat jednu či více z předvolených odpovědí nebo se volně vyjádřit v otevřené odpovědi. Kromě dotazníkového šetření byly uskutečněny tři rozhovory s pedagogy ze základních škol, jež sídlí v Plzeňském kraji. Pedagogové poskytly rozhovor jednotlivě, nezávisle na sobě a v této diplomové práci nechtěli být jmenováni, proto budou označeni písmenem R (respondent 1-3). Respondenti odpovídali na stejné otázky, které byly položeny ve stejném pořadí a nijak časově omezené.

#### 8.4 METODA SBĚRU DAT

Výzkumné šetření bylo realizováno pomocí elektronického dotazníku, jež byl vytvořen na internetovém portálu Survio.cz a následně rozeslán do základních škol v Plzeňském kraji emailem za pomoci vygenerovaného odkazu či QR kódu. Nadále byl tento dotazník vložen na sociální síť do čtyř soukromých skupin pro pedagogy 1. stupně. Dotazníkové šetření probíhalo od 2. února 2023 do 20. května 2023. Zpracované dotazníky byly rozděleny podle krajů a použity byly pouze vzorky základních škol Plzeňského kraje. Celkem bylo vyplněno a přijato 248 dotazníků, z nichž 164 dotazníků za Plzeňský kraj, 33 za kraj Karlovarský, 16 za kraj Liberecký, 12 za hlavní město Praha, 7 za Středočeský kraj, 7 za Ústecký kraj, 5 za Jihočeský kraj a 4 za kraj Zlínský. Emaily s odkazy na dotazník byly rozesílány do ZŠ se sídlem v Plzeňském kraji a na sociálních sítích byla žádost o vyplnění dotazníku především pro pedagogy z Plzeňského kraje. I přesto se do dotazníkového šetření zapojily i ostatní kraje, které byly z výzkumu vyřazeny, jelikož se výzkum týkal pouze ZŠ kraje Plzeňského.

Výzkumné šetření kromě dotazníků bylo doplněno rozhovory s pedagogy základních škol, které se také nachází v Plzeňském kraji.

## 8.5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

V této kapitole vyhodnocuji výsledky dotazníkové šetření, které jsou prezentovány v grafech a tabulkách, přičemž každý z grafů zpracovává jednotlivou otázkou z dotazníku. Pouze otázky č. 5 (V jakém kraji sídlí Vaše škola) a č. 14 (Hodnocení vlastních kompetencí v oblasti šikany) jsou zpracovány do tabulky.

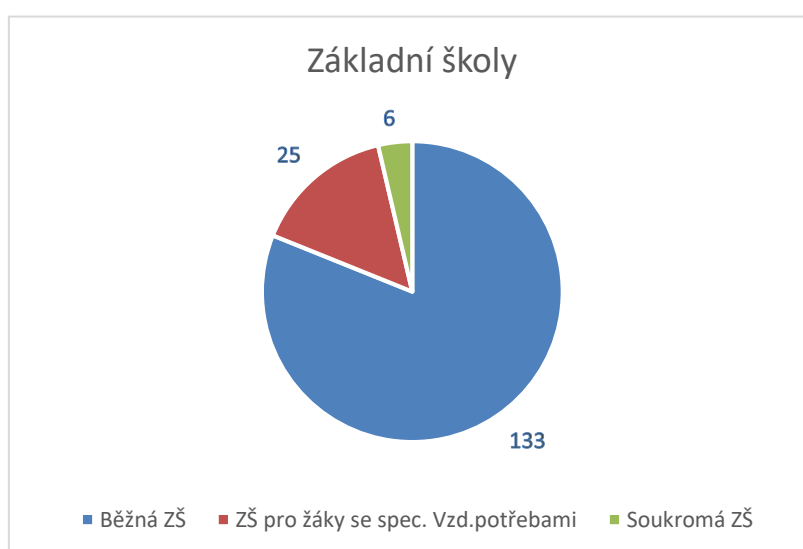
### Otázka č. 1 – Jste v současné době pedagogem/pedagožkou na ZŠ?



Graf č. 1 – Pedagogové na ZŠ

Z celkového počtu 164 respondentů odpovídalo na otázky z dotazníku celkem 154 pedagogů, (93,9 %), 8 neučících (4,9 %) a 2 odpověděli jiné (1,2 %).

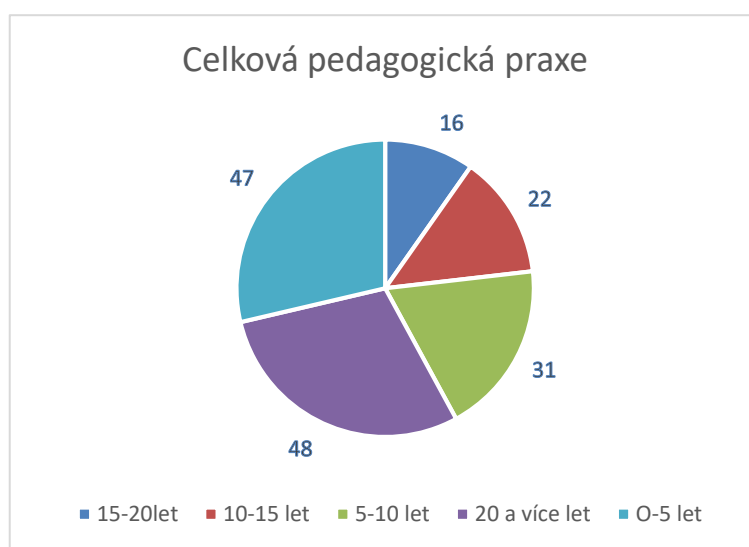
### Otázka č. 2 – Na jakém typu ZŠ působíte?



Graf č. 2 – Typy ZŠ

Z celkového počtu 164 respondentů odpovědělo 133 pedagogů učících na běžné základní škole (81,1 %), 25 pedagogů učících na základní škole pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (15,2 %) a 6 pedagogů ze soukromé školy (3,7 %).

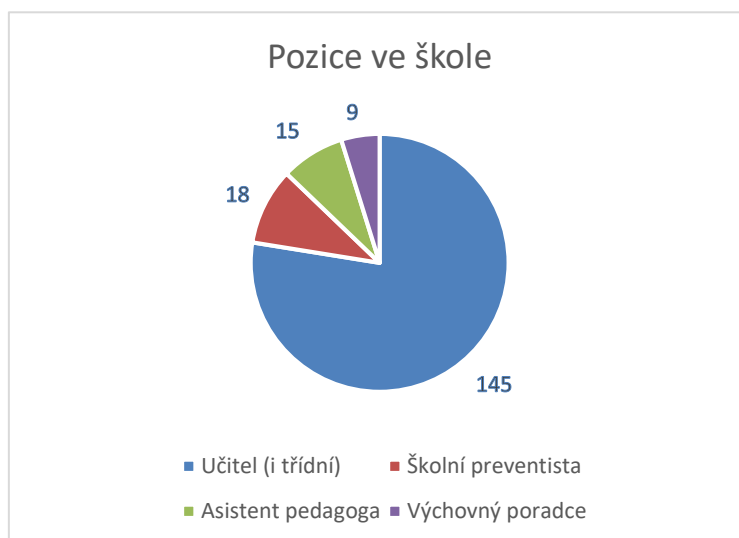
### Otázka č. 3 – Jaká je Vaše celková délka pedagogické praxe?



Graf č. 3 – Délka pedagogická praxe

Z celkového počtu 164 respondentů odpovídali učitelé s učitelskou praxí 20 a více let, a to s počtem 48 respondentů (29,3 %), s druhým nejvyšším počtem odpovídali učitelé s praxí 0-5 let, a to s počtem 47 respondentů (28,7 %), s počtem 31 pedagogů odpovídali s celkovou praxí 5-10 let (18,9 %), 22 respondentů s učitelskou praxí 10-15 let (13,4 %), a 16 učitelů s praxí 15-20 let (9,8 %). Z celkových hodnot tudíž vyplývá, že nejvíce odpovídali na dotazník pedagogové s učitelskou praxí vyšší jak 20let, ale pouze o 1 respondenta méně také pedagogové s učitelskou praxí nižší než 5 let.



**Otázka č. 4 – Jaká je Vaše pozice na škole?**

Graf č. 4 – Profesní pozice

U této otázky mohli respondenti uvést více možných odpovědí, jelikož (třídní) učitel může vykonávat i funkci výchovného poradce či školního metodika prevence. Proto uvedené výsledky nekorespondují s uvedeným počtem 164 respondentů. Přesto z šetření vyplývá, že nejvyšší účast ve výzkumu měli (třídní) učitelé s celkovým počtem 145 respondentů (88,4 %), dále poté asistenti pedagoga s počtem 15 respondentů (9,1 %). Zbylí 4 respondenti (2,5 %) z celkového počtu 164 respondentů vykonává profesi jako výchovný poradce či školní metodik prevence.

**Otázka č. 5–V jakém kraji sídlí Vaše škola?**

Kraj	Responzí	Procentuální podíl
Plzeňský	164	66,1 %
Karlovarský	33	13,3 %
Liberecký	16	6,5 %
Hlavní město Praha	12	4,8 %
Středočeský	7	2,8 %

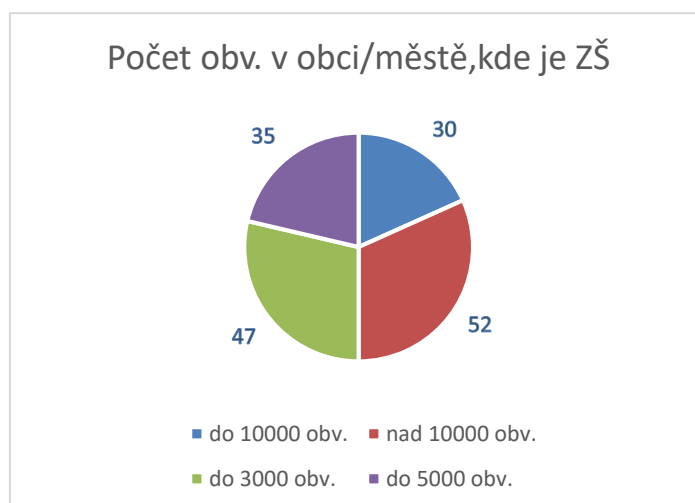
Ústecký	7	2,8 %
Jihočeský	5	2,1 %
Zlínský	4	1,6 %

Tabulka č. 4 – návratnost dotazníku dle kraje

Z celkové návratnosti 248 dotazníků odpovídalo 164 respondentů z Plzeňského kraje (66,1 %), 33 respondentů z kraje Karlovarského (13,3 %), 16 respondentů z kraje Libereckého (6,5 %), 12 respondentů z hlavního města Praha (4,8 %), s počtem 7 respondentů odpovídaly kraje Středočeský a Ústecký (2,8 %), 5 respondentů pocházelo z kraje Jihočeského (2,1 %) a 4 respondenti z kraje Zlínského (1,6 %).

S nejvyšším počtem respondentů se umístil v dotazníkovém šetření kraj Plzeňský. Emaily s odkazy na dotazník byly rozesílány do ZŠ se sídlem v Plzeňském kraji a na sociálních sítích byla žádost o vyplnění dotazníku především pedagogy z Plzeňského kraje. I přesto se do dotazníkového šetření zapojily ostatní kraje, které byly z výzkumu vyřazeny, jelikož se výzkum týkal pouze ZŠ kraje Plzeňského.

#### Otázka č. 6 – Kolik obyvatel má obec/město, ve kterém sídlí Vaše ZŠ?



Graf č. 5 – Velikost obcí, kde se nachází ZŠ

Z dotazníku vyplývá, že odpovídající respondenti se v nejvyšší míře nacházeli ve městech, jež mají více jak 10 000 obyvatel, a to s počtem 52 respondentů (31,5 %). Následovali je respondenti nacházející se v obcích do 3000 obyvatel s počtem 47 respondentů (28,5 %),

dále pak respondenti v obcích do 5000 obyvatel s počtem 35 respondentů (21,2 %) a nakonec s počtem 31 respondentů (18,8 %) se umístili respondenti pracující ve městech do 10 000 obyvatel. Počet obyvatel ve městě, kde se ZŠ nachází byl zařazen z důvodu představy velikosti školy. Je zřejmé, že ve městech se bude nacházet větší škola s vyšším počtem pedagogů i žáků, a tudíž i vyšší míra anonymity mezi obyvateli (vyšší šance na výskyt šikany) než ve městech menších či v obcích, kde se každý zná s každým.

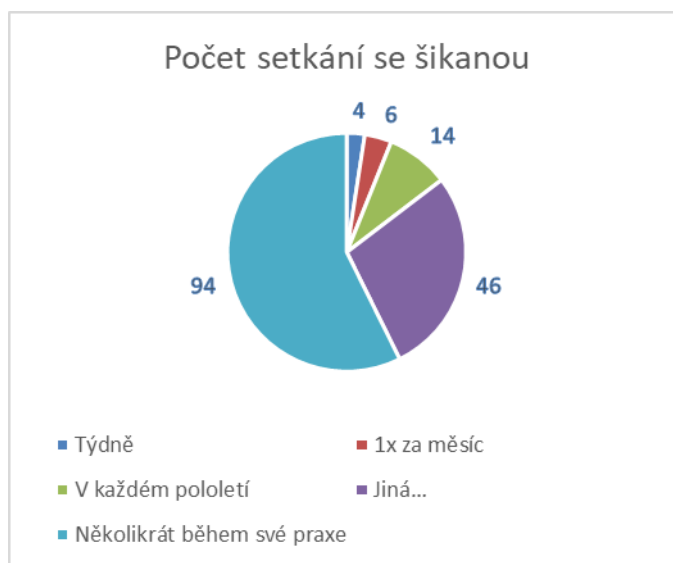
#### Otázka č. 7 – Setkal/a jste se ve Vaší praxi se šikanou?



Graf č. 6 – Setkání se šikanou ve škole

Výsledky této dotazníkové otázky nám potvrzují, že šikana je opravdu rozsáhlá nemoc, jež se vyskytovala a dále vyskytuje na základních školách v Plzeňském kraji. Z celkových 164 respondentů se se šikanou několikrát během své praxe setkala 120 respondentů (73,2 %), 40 respondentů (24,4 %) se se šikanou neseťkalo a 4 respondenti (2,4 %) uvedli možnost jiné, kde svoji odpověď nevypsali.

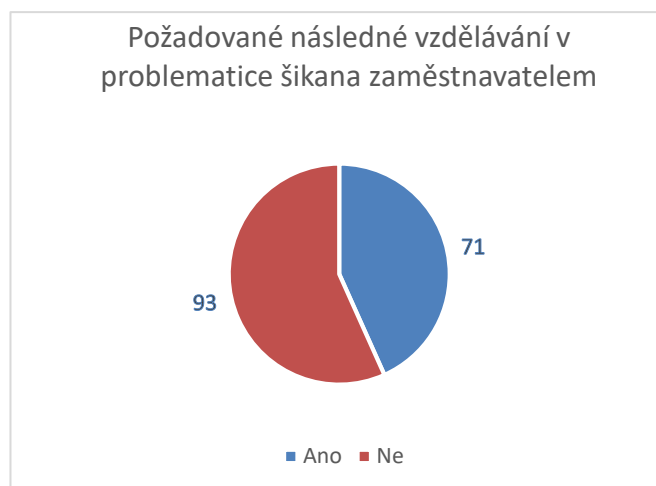
**Otázka č. 8 – Pokud ano, kolikrát jste se během své praxe setkal/a nebo se setkáváte se šikanou?**



Graf č. 7 – Četnost výskytu šikany na škole

Jak lze vidět z grafu, z celkového počtu 164 respondentů uvedlo 94 respondentů (57,3 %), že se se šikanou setkali několikrát během své praxe, 46 respondentů (28,0 %) uvedlo možnost jiná, kde sdělili svoji odpověď „*velmi často, téměř denně – hlavně slovní, asi 3x během své praxe*“. 14 respondentů (8,5 %) se setkává se šikanou v každém pololetí, 6 respondentů (3,7 %) se setkala či setkává se šikanou jednou za měsíc a poslední 4 respondenti (2,4 %) se setkávají se šikanou týdně. Z výzkumu vyplývá, že se učitelé se šikanou setkávali a nadále i setkávají několikrát během své praxe. Je tedy zřejmé (k výše uvedené otázce č. 3, graf č. 3, kdy s nejvyšším počtem odpovídali respondenti s vyšší jak 20letou učitelskou praxí), že se nejedná pouze o trend současné doby, ale že se tato nemoc na ZŠ v Plzeňském kraji vyskytuje již několik let.

**Otázka č. 9 – Vyžaduje po Vás zaměstnavatel, abyste se v této problematice nadále vzdělával/a?**



Graf č. 8 – Následné vzdělávání vyžadované zaměstnavatelem

Jak graf znázorňuje, tak v dotazníkovém šetření jsou v nejvyšší míře zastoupení respondenti, po kterých zaměstnavatel následné vzdělávání v oblasti šikany nevyžaduje, a to v počtu 93 respondentů (56,7 %) z celkového počtu 164. Tento graf také odpovídá i na výzkumnou otázku č. 1, kde jsem se zajímala, zdali zaměstnavatelé vyžadují v této problematice následné vzdělávání pedagogů. Dle výsledků z dotazníkového šetření vyplývá, že 56,7 % zaměstnavatelů nevyžaduje po svých zaměstnancích další vzdělávání v oblasti prevence proti šikaně. Zbýlých 71 respondentů (43,3 %) uvádí, že je po nich následné vzdělávání zaměstnavatelem vyžadováno.

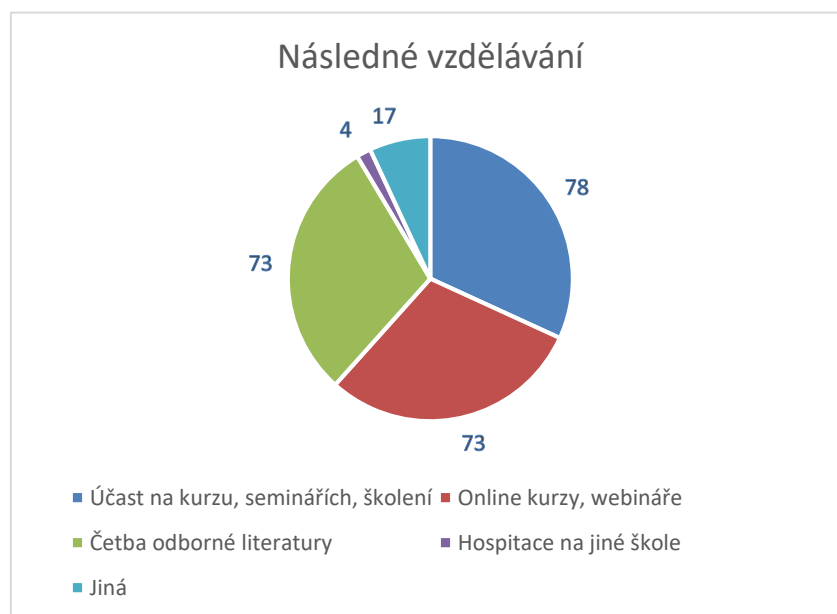
**Otázka č. 10 – Jak často jste na Vaší škole proškolení v oblasti prevence a intervence šikany?**



Graf č. 9 – Četnost školení

Vzhledem k výše uvedenému grafu je evidentní, že 63 pedagogů (38,4 %) z celkového počtu 164 respondentů se domnívá, že jsou dostatečně často proškolení v oblasti prevence proti šikaně. Oproti tomu si 54 pedagogů (32,9 %) myslí, že jejich počet školení v oblasti šikany je málo dostatečný a dokonce 36 pedagogů (22,0 %) uvádí, že četnost jejich školení v této problematice je nedostačující. Jelikož u otázky č. 6 (graf č. 5) je nejvyšší zastoupení pedagogů ZŠ ve městě s vyšším počtem obyvatel než 10000, domnívám se, že právě tito pedagogové jsou proškolení častěji kvůli riziku vyššího výskytu šikany na školách, než by tomu mohlo být např. v maloměstech či obcích. 7 respondentů (4,3 %) uvedlo možnost jiná s napsanou odpovědí „školí se metodici prevence“ a dle 4 respondentů (2,4 %) je školení na jejich školení časté.

#### Otázka č. 11 – Jakou formou probíhá Vaše další vzdělávání v této oblasti?



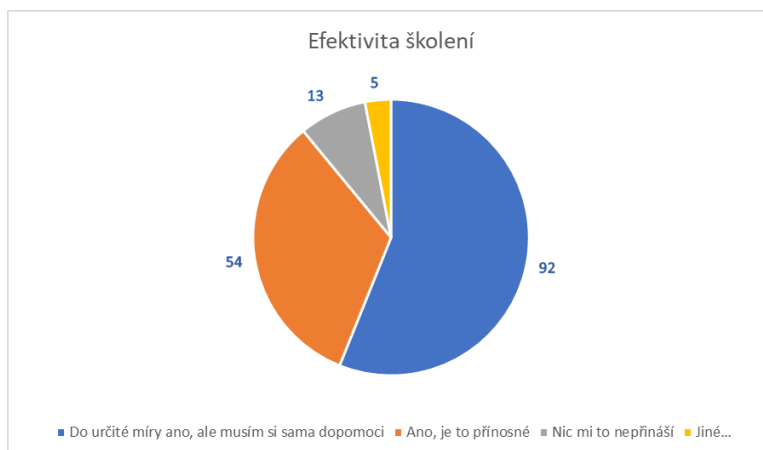
Graf č. 10 – Následné vzdělávání v oblasti prevence šikany

V této otázce v dotazníku měli pedagogové možnost zaškrtnout více jak jednu možnost odpovědi, jelikož se domnívám, že se jejich následné vzdělávání neubírá pouze jedním směrem. Dle výsledku šetření je evidentní, že nejčastěji zastoupenou formou ve vzdělávání pedagogů jsou stále různé kurzy, semináře či školení, a to s celkovým označením 78 odpovědí. Další forma vzdělávání využívaná pedagogy jsou čím dál tím častěji oblíbené online kurzy a webináře, a to s počtem 73 odpovědí, které může pedagog absolvovat z pohodlí domova a nemusí nikam dojíždět. Stejnou měrou označili pedagogové také možnost četby odborné literatury. Nejméně využívanou formou vzdělávání označili učitelé

možnost odpovědi hospitace na jiné škole, předpokládám že z časových důvodů, a hlavně z důvodů špatného zastoupení ve vyučování (suplování). 5 odpovědí bylo označeno jako možnost jiná u které byla vypsána pouze jedna odpověď: „předávání informací od školního metodika prevence“.

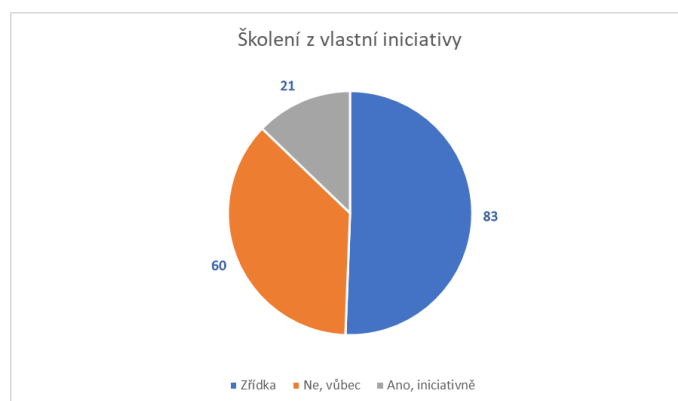
#### Otázka č. 12 – Bylo či je pro Vás toto školení přínosné?

Graf č. 11 – Efektivita školení



V předchozí otázce č. 11 jsem zjišťovala, jakou formou probíhá u pedagogů nejčastěji školení v oblasti prevence šikany. V této otázce jsem se zabývala efektivitou jejich školení. Z celkového počtu 164 respondentů uvedlo 92 pedagogů (56,1 %) možnost, že jejich forma školení je do určité míry přínosná, ale musí si dopomoci sami. Celkem 54 pedagogů (32,9 %) je s efektivitou svého školení spokojená a je pro ně přínosné. Oproti tomu 13 pedagogů (7,9 %) je školením ve své škole nespokojená a zvolili možnost odpovědi – nic mi to nepřináší. Posledních 5 učitelů (3 %) uvedlo možnost jiná bez konkrétní odpovědi.

#### Otázka č. 13 – Zúčastňujete se z vlastní iniciativy prevence a intervence šikany i mimo školní zařízení?



Graf č. 12 – Školení z vlastní iniciativy

Z výše uvedeného grafu je evidentní, že většinová část pedagogů se jen zřídka sama vzdělává z vlastní iniciativy. Z celkového počtu 164 respondentů zvolilo tuto možnost celkem 83 pedagogů (50,6 %), kdežto celých 60 pedagogů (36,6 %) se v oblasti prevence šikany z vlastní iniciativy nevzdělává vůbec. Z výzkumu je možné vidět, že alespoň 21 pedagogů (12,8 %) ZŠ v Plzeňském kraji se iniciativně vzdělává ve výše uvedené problematice. Vzhledem k rozšíření problematiky na školách a nutnosti neustálé práce se vztahy třídního kolektivu je iniciativnost pedagogů na nízké úrovni. Vzhledem k těmto výsledkům výzkumu si myslím, že by bylo rozumné nenechávat vzdělávání v oblasti prevence v povinnosti jen na školních metodikách prevence či výchovných poradcích, ale zařadit je do povinnosti i (třídních) učitelů, ať už formou prezenčních seminářů, přednášek či kurzů nebo formou online webinářů, díky kterým nemusí učitelé nikam cestovat, ani zařizovat za sebe zástup ve vyučování a vzdělávají se z domova. Jedinou nevýhodu, kterou spatřuji v online webinářích je čas navíc, který tomu musí pedagog věnovat ze svého volna.

**Otázka č. 14 – Jak byste ohodnotil/a své kompetence v oblasti prevence a intervence šikany?**

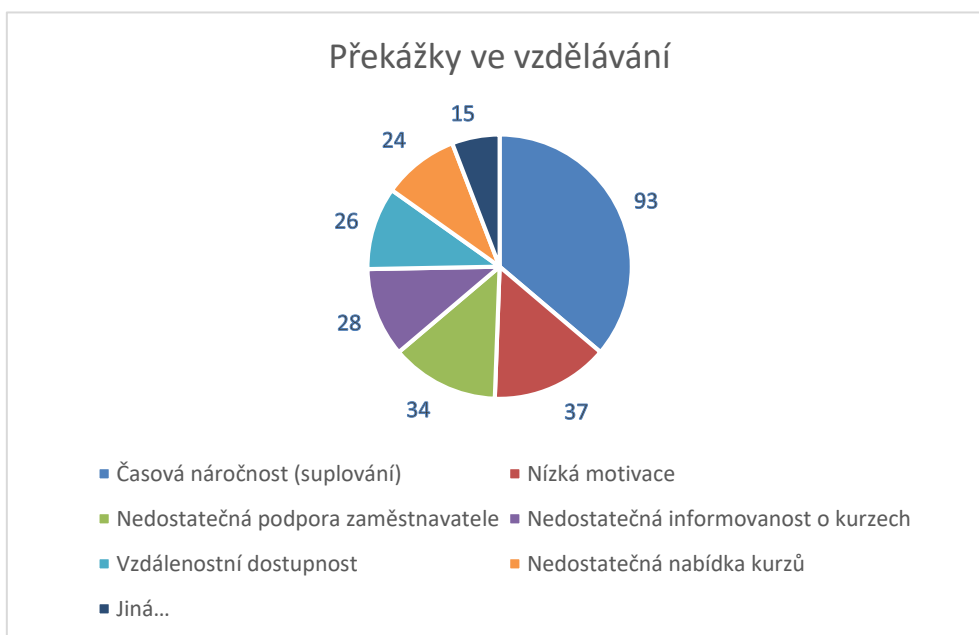
Škála hodnocení kompetencí	Responzí	Podíl
3/5	71	43,3 %
2/5	54	32,9 %
4/5	22	13,4 %
1/5	14	8,5 %
5/5	3	1,8 %

Tabulka č. 5 – Hodnocení kompetencí

U této otázky měli respondenti zhodnotit na škále od 1-5 jako při známkování ve škole (1-nejlepší a 5-nejhorší) své kompetence v oblasti prevence a intervence šikany. S nejvyšším počtem responzí se umístilo 71 respondentů (43,3 %) na středové pozici (tedy 3/5) a s hodnocením 5/5 se ztotožňují celkem 3 učitelé (1,8 %). Tato hodnocení výzkumu se dle mého názoru odvíjí od otázek č. 10 (četnost školení) a otázky č. 13 (školení z vlastní iniciativy), kde pedagogové uvedli, že se dostatečně školí ve své škole a zřídka své vzdělání doplňují z vlastní iniciativy. Proto si myslím, že nejvyšší počet odpovědí vlastního hodnocení byl tzv. střed neboli 3/5.



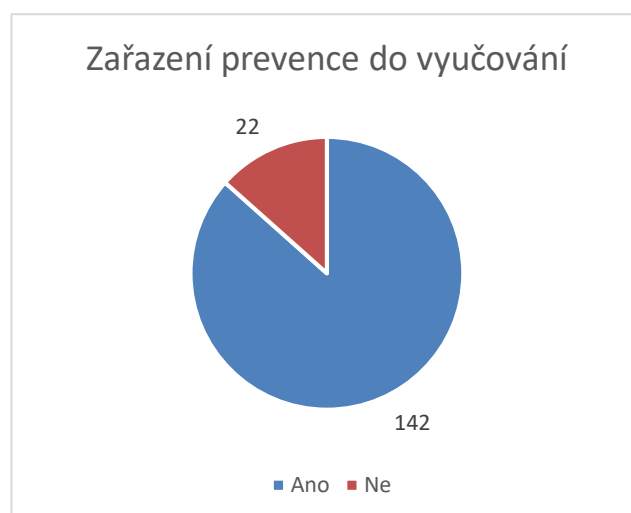
**Otázka č. 15 - Pokud spatřujete překážky ve vzdělávání v oblasti prevence a intervence šikany, tak jaké?**



Graf č. 13 – Spatřované překážky ve vzdělávání

V této otázce měli respondenti možnost určit více možností odpovědí, protože jak lze vidět i ve výzkumu, pedagogové nevidí pouze jednu překážku v následném vzdělávání, ale nachází jich hned několik. Nejvyšší zastoupení (93 odpovědí) v překážkách spatřují učitelé v časové náročnosti, ale to hlavně z hlediska problémů spojených se zastupováním ve vyučování. Dále mezi nejpočetnější zařadili učitelé jako překážky nízkou motivaci (37 odpovědí) a nedostatečnou podporu ze strany zaměstnavatele (34 odpovědí).

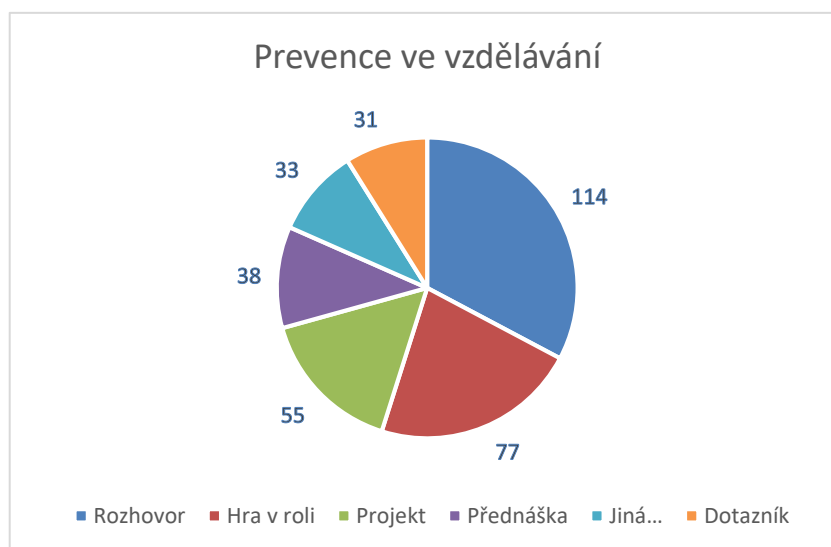
**Otázka č. 16 - Zařazujete do vyučovacích hodin téma prevence a intervence šikany?**



Graf č. 14 – Zařazení prevence do vyučování

Na otázku, zdali pedagogové zařazují prevenci a intervenci do vyučovacích hodin odpovídalo celkových 164 respondentů. Z tohoto celku odpovědělo 142 pedagogů (86,6 %), že do svých hodin prevenci zařazuje a 22 pedagogů (13,4 %) nezařazuje.

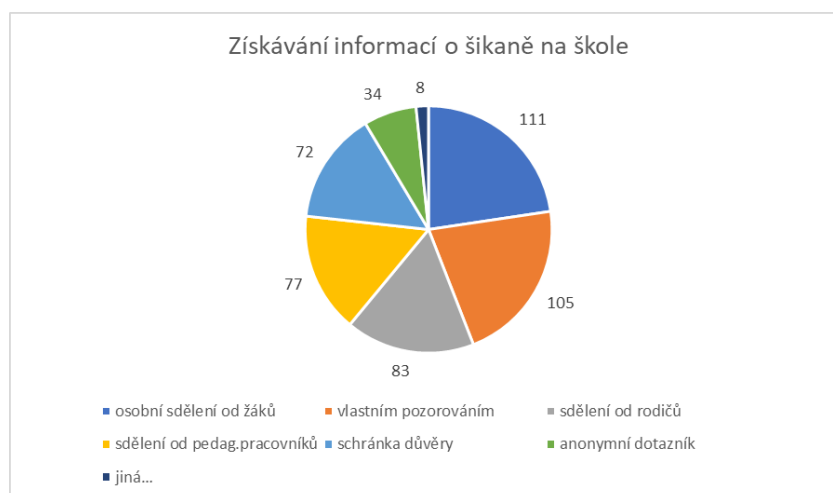
**Otázka č. 17 - Pokud ano, jakým způsobem toto téma žákům předkládáte?**



Graf č. 15 – Prevence ve vzdělávání

U této otázky mohli respondenti uvést více možností odpovědí. Jak znázorňuje graf, je evidentní, že pedagogové v nejvyšší míře zařazují do vyučovacích hodin rozhovor s celkovým počtem 114 odpovědí. Druhé místo obsadila metoda hra v roli s celkovým počtem 77 odpovědí a po této metodě následoval projekt s 55 odpověďmi. Poslední tři metody se pohybovali na podobné úrovni a jedná se o metody jako je přednáška 38 odpovědí, dotazník 31 odpovědí a s počtem 33 odpovědí uvedli pedagogové možnost jiné bez konkrétní odpovědi.

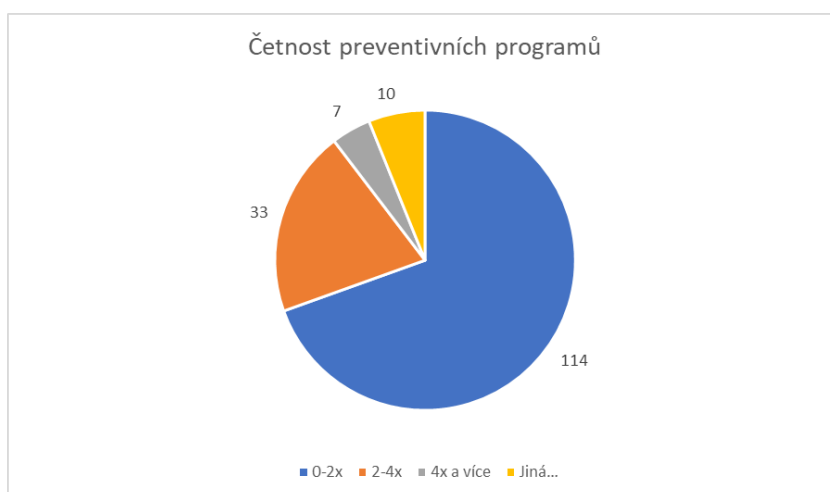
Vzhledem k výsledkům tohoto grafu jsem si mohla odpovědět na svoji výzkumnou otázku č. 2 – Jako nejčastější metoda v primární prevenci proti šikaně je využíván dotazník? Pedagogové uvedli jako nejvyužívanější metodu prevence proti šikaně na ZŠ v Plzeňském kraji rozhovor. Je zde možnost, že pedagogové využívají i jiné metody kromě rozhovoru, jelikož mohli v této otázce označit více odpovědí, ale i přesto na počet odpovědí v dotazníku se jako první umístil rozhovor.

**Otázka č. 18 - Jakým způsobem se dozvídáte o šikaně na Vaší škole?**

Graf č. 16 – Získávání informací o šikaně na škole

V této otázce měli respondenti uvést, jakými nejčastějšími způsoby se dozvídají o šikaně na jejich škole. U otázky jsem zvolila možnost více odpovědí, jelikož se nedomnívám, že se pedagogové dozvídají o tomto problému jen z jednoho zdroje.

Z výzkumu dle výše uvedeného grafu vyplývá, že v největší míře se učitelé dozvídají o šikaně na škole díky osobnímu sdělení od žáků (111 odpovědí) a vlastním pozorováním (105 odpovědí). Za těmito způsoby následovalo také sdělení od rodičů (83 odpovědí), sdělení od pedagogických pracovníků (77 odpovědí) a s nepatrným rozdílem 5 odpovědí uvedli učitelé jako možnost schránku důvěry (72 odpovědí). Jako méně používaný způsob získávání informací o šikaně na škole využívají učitelé anonymní dotazníky (34 odpovědí).

**Otázka č. 19 - Jak často se organizují preventivní programy ohledně šikany pro žáky na Vaší škole během školního roku?**

Graf č. 17 – Četnost preventivních programů během školního roku

V poslední dotazníkové otázce jsem se zajímala, jak často realizují školy během školního roku preventivní programy. Z celkového počtu 164 respondentů odpovědělo s nadpoloviční převahou odpověď 0-2x za školní rok s počtem 114 responzí (69,5 %). Poté následovalo 33 responzí (20,1 %) s četností 2-4x za školní rok, 10 responzí (6,1 %) s odpovědí jiná s napsanými odpověďmi „*dle možností a dle potřeby*“. 7 responzí (4,3 %) s odpovědí 4x a více během školního roku.

### **Stručné standardizované strukturované rozhovory s pedagogy základních škol v Plzeňském kraji**

**R1 (respondent č. 1)** uvedl, že již 22 let vyučuje na běžné základní škole a z toho 5 let pracuje školní metodik prevence. Základní škola se nachází ve městě s více jak 6000 obv. Během své praxe řešil šikanu na škole přibližně 10x – z toho 9x se jednalo o šikanu maximálně do 3. stupně (dle Koláře) a 1x šlo o 4. stupeň, která probíhala mimo školu a o pomoc byla škola požádána ze strany rodičů. Škola následně navázala spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou a následně rodiče předali celou věc Policii ČR. Co se týče následného vzdělávání pedagogů v oblasti prevence šikany respondent uvádí, že zaměstnavatel to po něm nevyžaduje a ani mu to nenařizuje. Vzdělává se z vlastní iniciativy, ale pouze z odborné literatury, dále z webinářů (zdarma přístupných) a také navštěvuje pravidelně setkávání metodiků prevence pod taktovkou preventisty z PPP, kde různé případy konzultují a diskutují o možných řešeních. Prezenčních seminářů a školení se nezúčastňuje z důvodu špatné zastupitelnosti kolegy ve vyučování a v současné době i kvůli svému věku, kdy je již unavený. Na škole, kde momentálně respondent působí probíhalo metodické sezení, kdy po webinářích či sezení s preventistou z PPP informoval o novinkách stručně ostatní pedagogy. Po několika sezeních postupně pedagogů ubývalo, a tak se sezeními skončil. Prevenci do vyučovacích hodin zařazuje dle situace a klima ve třídě. Jako nejčastěji využívanou metodu zjišťování šikany na škole je dle respondenta rozhovor, hra v roli a také hry na sdružení kolektivu – ovšem záleží na situaci a problému žáka. O šikaně se na škole dozvídá od žáků a dále od třídních učitelů, kteří tyto situace nechtějí řešit a přehazují veškeré povinnosti na metodika prevence. Jedenkrát během respondentovi praxe byla využita schránka důvěry. Preventivní programy se na škole realizují dle respondenta

chaoticky – realizace probíhá dle toho, co se v danou chvíli naskytne, jelikož je špatná spolupráce s vedením školy.

**R2 (respondent č. 2)** v současné době pracuje již 24 let na běžné základní škole jako třídní učitel ve 3. ročníku a od září tohoto roku nastupuje do funkce školního metodika prevence a zároveň nastupuje i ke studiu preventistů. Prozatím se zúčastňoval pouze školení a webinářů, ale jen těch, které jsou zdarma, jelikož vedení školy placená školení odmítá hradit. Respondent uvádí, že z tohoto důvodu po něm školení v oblasti prevence šikany zaměstnavatel nevyžaduje – školení a webináře si shání sama. Během jeho praxe se se šikanou setkal, ale ne osobně, jen v rámci pedagogické rady. Jednalo se o šikanu 2. stupně (dle Koláře) ve třídě mezi spolužáky. Do vyučovacích hodin zařazuje téma prevence a intervence šikany sama bez pomoci školního metodika prevence. Toto téma využívá v konkrétních situacích, které se naskytnou během vyučování, a to nejčastěji formou rozhovoru a občas metodou hra v roli. Dle slov respondenta se na škole pedagogové dozvídají o šikaně formou osobního sdělení od žáků anebo ze schránky důvěry. Preventivní programy v oblasti šikany se na škole realizují několikrát do roka – některé ročníky se jich zúčastňují, ale najdou se i třídní učitelé, kteří preventivní programy nevyužívají. Na některé otázky nechtěl respondent odpovídat.

**R3 (respondent č. 3)** odpovídal na otázky celkem stručně. V současné době pracuje respondent na běžné základní škole jako třídní učitel v 5. ročníku s 5letou pedagogickou praxí. Během svého působení na škole se 2x setkal se šikanou (1x se slovní a fyzickou šikanou a 1x s kyberšikanou). O šikaně, která probíhala mimo školu se dozvěděl třídní učitel od spolužáka oběti a obdobně to bylo i u kyberšikany. K řešení šikany využila škola spolupráci s PPP a rodiči oběti.

Následné vzdělávání v oblasti šikany po respondentovi zaměstnavatel nevyžaduje, ale ani ho neodpírá. Pokud si respondent nalezne školení, seminář či webinář, snaží se vedení najít způsob úhrady. V převážné většině hledá respondent odpovědi v odborné literatuře či na webinářích, které probíhají zdarma. Nejraději vyhledává online webináře, jelikož je může absolvovat z pohodlí domova a nemusí v zaměstnání řešit otázku zastupování ve vyučování, které je dle jeho slov obtížné z důvodu chybějících pedagogů. Do vyučovacích hodin zařazuje téma prevence šikany po domluvě se školním metodikem. Obdobně probíhají i třídnické hodiny, které vede metodik prevence a třídní učitel je mu nápomocen. Většinou

s žáky hraje metodik prevence různé hry na stmelení kolektivu či zlepšení nebo udržení dobrých vztahů ve třídě. Během třídnických hodin využíváme metodu hra v roli a během pololetí jsou žákům rozdány dva dotazníky, které vyhodnocuje metodik s výchovným poradcem. Respondent uvádí, že často spolupracují s PPP, kde preventista již párkrát provedl i sociometrické šetření v některých ročnících. O šikaně se na škole pedagogové nejčastěji dozívají od žáků, poté vlastním pozorováním anebo z dotazníku. Preventivní programy probíhají na škole různě – pokud se naskytne možnost přednášky, semináře apod. zdarma, tak se tyto programy realizují častěji.

## 8.6 SHRNUÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké metody prevence šikany nejčastěji využívají pedagogové na základních školách v Plzeňském kraji ve vyučování, jak často realizují preventivní programy během školního roku, zdali zaměstnavatel vyžaduje po pedagogích následné vzdělávání v oblasti prevence šikany a také, jakou formou a do jaké míry se pedagogové sebevzdělávají.

Výzkumné šetření bylo provedeno pohledem pedagogů 1. stupně základních škol sídlících v Plzeňském kraji, a to za pomoci stanovení dvou výzkumných otázek.

**První výzkumná otázka** se zabývala tím, zdali ředitelé základních škol v Plzeňském kraji vyžadují po pedagogích následné vzdělávání v předcházení této problematiky. Z dotazníkové šetření (otázka č. 9, graf č. 8) vyplynulo, že 56,7 % zaměstnavatelů nevyžaduje po svých zaměstnancích další vzdělávání v prevenci proti šikaně. I přesto, že se se šikanou setkalo a setkává pořád velké množství pedagogů (73,2 % dle otázky č. 7, graf č. 6) a jejich setkávání se šikanou se stává častější (otázka č. 8, graf č. 7), je tudíž překvapivé, že vzdělání v oblasti předcházení šikany je na určitých školách stále dobrovolné. O tom by mohla vypovědět i otázka č. 10 (graf č. 9) týkající se četnosti školení v oblasti prevence šikany na školách, kde 38,4 % pedagogů uvedlo, že jsou ve škole proškolení dostatečně, ale naopak 32,9 % je málo proškoleny a 22 % se domnívá, že je nedostatečně proškoleny vzhledem k velikosti problému. Vzhledem k těmto výsledkům, kdy je více jak polovina respondentů nespokojená s četností školení, je zarážející (dle otázky č. 13, graf č. 12), že největší procento (50,6 %) se vzdělává z vlastní iniciativy jen zřídka a 36,6 % se nezdělává vůbec a pouhých 12,8 % se vzdělává z vlastní iniciativy. Tito pedagogové využívají dle výsledků výzkumného šetření vzdělávání v největší míře na různých kurzech, přednáškách

či seminářích, využívají online webináře a samozřejmě také odbornou literaturu, po které mohou kdykoliv sáhnout (otázka č. 11, graf č. 10).

**Druhá výzkumná otázka** se věnovala nejčastěji využívané metodě v prevenci šikany na základních školách v Plzeňském kraji ve vyučování. Nejprve měli pedagogové uvést, zda prevenci do vyučovacích hodin zařazují a následně odpovědět, jaké způsoby k tomu nejčastěji využívají. Z výzkumného šetření vyplynulo, že 86,6 % pedagogů zařazuje do svého vyučování prevenci šikany (otázka č. 16, graf č. 14) a na první tři místa nejčastěji používaných metod označili: rozhovor, hra v roli a projekt (otázka č. 17, graf č. 15). Opakem, tedy nejméně využívané metody pedagogů jsou přednáška a dotazník. Je překvapivé, že se dotazník nachází na posledních místech oblíbenosti, když díky dotazníku můžeme obsáhnout více žáků najednou. Jistě to není jediná metoda, která dodá zaručené výsledky, ale díky této metodě se může odvíjet další práce se žáky, jiné metody či hry s třídním kolektivem, dobrými vztahy ve třídě nebo také může sloužit k prvotnímu zjištění šikany na škole. Z výsledků výzkumu ovšem vyplývá, že současní učitelé zjišťují nebo se dozvídají o šikaně na škole nejčastěji osobním sdělením od žáka a také vlastním pozorováním. Opětovně se dotazník ukazuje jako nejméně používaný zdroj informací ve škole (otázka č. 18, graf č. 16).

## 8.7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Diplomovou práci jsem psala hlavně pro svojí praxi. Praxi začínajícího školního metodika prevence, ale také praxi matky. Zájem o pojem šikana, vysvětlení a správný vhled do tohoto problému, pochopení charakteru protagonistů, prevence či léčba, a především osobní zkušenosti se šikanou byly důvody, které mě vedly k sepsání této práce. Ohledně problematiky šikany existuje nesčetně mnoho odborné literatury, některé se ve spoustě věcech shodují, jiné se v názorech liší, ale co se týká základních pojmů šikany, dalo by se říci, že se odborníci shodují. Když jsem hledala různé odpovědi na své otázky týkající se šikany při osobní zkušenosti, procházela jsem spoustu knih a zdlouhavě vyhledávala. Z tohoto důvodu jsem si v teoretické části zvolila takové kapitoly, u kterých vím, že mi mohou opětovně pomoci s počátečním pochopením problému a poskytnutím první pomoci dětem.

## ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá problematikou jménem šikana, přesněji řečeno prevencí šikany na 1. stupni základních škol. Jak již bylo několikrát zmíněno, šikana je problém pohlcující jak žáky, tak i pedagogy. Pedagog by měl žákům poskytovat kvalitní a dostačující vzdělávání, ale kromě těchto aspektů by měl působit i výchovně, vytvářet pozitivní třídní klima, ochranu i bezpečí žáků. Do základních schopností a dovedností pedagoga by měla minimálně patřit schopnost rozpoznání varovných signálů, díky kterým by mohl odhalit rizikové chování žáků nebo schopnost působit preventivně proti vzniku patologických jevů. Preventivní působení na žáky je pro pedagogy snazší a může být i zábavnější než později léčit již rozběhnutou šikanu. K dobré prevenci kromě různých her, dotazníků apod. můžeme zařadit i včasné odhalení počáteční šikany, která se dá ještě vcelku brzy zastavit a nespáchá až tak velké a ničivé škody.

V teoretické části jsem se zabývala definicí šikany, stupni vývoji, druhy a typy šikany, dále také protagonisty šikany – kdo je oběť, kdo agresor, koho považujeme za tzv. přihlízející a jaké jsou jejich typické charakterové vlastnosti. V další teoretické části jsou uvedeny důvody vedoucí k vyšetřování, odhadu stupně závažnosti onemocnění, úloha školy při zjištění šikany a následně i prevence na úrovni školy, jednotlivců a skupiny.

Cílem této práce bylo zjistit, zda ředitelé škol vyžadují po učitelích vzdělávání se v oblasti prevence a intervence šikany, a jestli učitelé zařazují do svých vyučovacích hodin metody prevence proti šikaně na 1. stupni základních škol v Plzeňském kraji.

Na základě výzkumné části tato práce prokázala, že se pedagogové se šikanou setkávají během své praxe často, a i přesto po nich ředitelé následné vzdělávání v oblasti prevence šikany v nadpoloviční většině nevyžadují. Jejich školení v zaměstnání je ve větší míře dostatečné, a proto se iniciativně vzdělávají už jen zřídka, to i z důvodu spatřovaných překážek ve vzdělávání jako jsou špatná zastupitelnost ve vyučování, nízká motivace a nedostatečná podpora ze strany zaměstnavatele. Pokud se někteří pedagogové dále vzdělávají využívají k tomu různé formy kurzů, webinářů anebo odbornou literaturu. I přes tyto uvedené výsledky hodnotí většina pedagogů své kompetence v oblasti šikany jako průměrné. Výzkumná část dále ukázala, že pedagogové zařazují do svých vyučovacích hodin prevenci šikany, což lze shledat jako velmi pozitivní, a jako nejčastější metodu k tomu



využívají rozhovor. Tuto metodu využívají zřejmě i ke zjištění výskytu šikany ve škole, jelikož nejčastějším zdrojem informací o šikaně je dle pedagogů osobní sdělení od žáků.

**RESUMÉ**

Hlavním cílem práce bylo zaměřit se na všechny důležité aspekty vysvětlující pojem šikana, její typy a druhy, vývojové stupně a projevy. Nedílnou součástí práce tvoří i kapitoly zabývající se protagonisty šikany, jejich hlavními charakterovými vlastnostmi, důvody vedoucí k vyšetřování šikany a s tím i související odhad stupně závažnosti. Výrazná péče je věnována i prevenci a organizacím věnujícím se předcházení a pomoci při řešení šikany. V kapitole prevence se práce zaměřuje na prevenci na úrovni školy, jednotlivých tříd, ale i na úroveň jednotlivců.

Ve výzkumné části je vymezený cíl a následně jsou k němu popsány metody výzkumu, které byly využity ke sběru dat pro jeho následné zpracování. Zpracování dat probíhalo formou sběru dotazníků, které jsou doplněné třemi rozhovory. Do sběru dotazníků byl zařazen pouze 1. stupeň základních škol Plzeňského kraje. Celkem se tedy výzkumu zúčastnilo 164 respondentů pracujících ve školství. Odpovědi z dotazníků jsou jednotlivě zpracované v tabulkách a grafech pro lepší přehlednost a následně vyhodnocené.

**SUMMARY**

The main goal of the work was to focus on all important aspects explaining the concept of bullying, its types and types, stages of development and manifestations. Chapters dealing with the protagonists of bullying, their main character traits, the reasons leading to the investigation of bullying and the associated estimation of the degree of severity are also an integral part of the work. Considerable care is also devoted to prevention and to organizations dedicated to preventing and helping to deal with bullying. In the prevention chapter, the work focuses on prevention at the school level, individual classes, but also at the level of individuals.

In the research part, the goal is defined and then the research methods that were used to collect data for its subsequent processing are described. Data processing took place in the form of collecting questionnaires, which are supplemented by three interviews. Only the 1st grade of elementary schools in the Pilsen Region was included in the collection of questionnaires. A total of 164 respondents working in education took part in the research. The answers from the questionnaires are individually processed in tables and graphs for better clarity and then evaluated.

## SEZNAM LITERATURY

FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.

JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1.

MŠMT, *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních* [online]. 2016 [cit. 24.2.2023]. Dostupné z: <https://msmt.cz/file/38988/>

MŠMT, *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních* [online]. 2016 [cit. 8.5.2023]. Dostupné z: [https://www.msmt.cz/file/37276\\_1\\_1/](https://www.msmt.cz/file/37276_1_1/)

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

SZACHTOVÁ, Alena. *Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2000. ISBN 80-7082-637-1.

ŠIKANA, Společenství proti šikaně [online]. 2004 [cit. 8.5.2023]. Dostupné z: <https://www.sikana.org/>

VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5.

**SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ**

Obr. č. 1 – Stupnice šikany .....	9
Tab. č. 1 – Druhy a formy šikany .....	11
Tab. č. 2 – Typy agresorů .....	15
Tab. č. 3 – Indikátory rozlišení stádia šikany .....	27
Tab. č. 4 – Návratnost dotazníků dle krajů .....	44
Tab. Č. 5 – Hodnocení kompetencí .....	51
Graf. č. 1 – Pedagogové .....	42
Graf č. 2 – Typy ZŠ .....	42
Graf č. 3 – Délka pedagogické praxe .....	43
Graf č. 4 – Profesní pozice .....	43
Graf č. 5 – Velikost obcí, kde se ZŠ nachází .....	45
Graf č. 6 – Setkání se šikanou ve škole .....	46
Graf č. 7 – Četnost výskytu šikany na škole .....	46
Graf č. 8 – Následné vzdělávání vyžadované zaměstnavatelem .....	47
Graf č. 9 – Četnost školení .....	48
Graf č. 10 – Následné vzdělávání v oblasti prevence šikany .....	49
Graf č. 11 – Efektivita školení .....	50
Graf č. 12 – Školení z vlastní iniciativy .....	51
Graf č. 13 – Spatřované překážky ve vzdělávání .....	52
Graf č. 14 – Zařazení prevence do vyučování .....	52
Graf č. 15 – Prevence ve vzdělávání .....	53
Graf č. 16 – Získávání informací o šikaně na škole .....	54
Graf č. 17 – Četnost preventivních programů během šk. roku .....	54

## **PŘÍLOHY**

Příloha P I: Dotazník

Příloha P II: Rozhovory s pedagogy

**PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK**

*Dobrý den,*

*jsem studentkou 5. ročníku FPE ZČU a píši diplomovou práci na téma "Prevence šikany na 1. stupni". Touto cestou bych Vás ráda požádala o vyplnění krátkého dotazníku, který poslouží jako podklad pro praktickou část práce. Vyplnění je anonymní a dobrovolné. Předem děkuji všem, kteří si udělali čas na vyplnění.*

<https://www.surveio.com/survey/d/X2C8A9UIT7W9V5U5W>

1. **Jste v současné době pedagogem/pedagožkou na ZŠ?**
  - a) ano
  - b) ne
2. **Na jakém typu základní školy působíte?**
  - a) soukromá
  - b) běžná základní škola
  - c) základní škola pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
3. **Jaká je Vaše celková délka pedagogické praxe?**
  - a) 0-5 let
  - b) 5-10 let
  - c) 10-15 let
  - d) 15-20 let
  - e) 20 a více let
4. **Jaká je Vaše pozice na škole, kde působíte?**
  - a) učitel (i třídní)
  - b) asistent pedagoga
  - c) výchovný poradce
  - d) školní preventista
5. **V jakém kraji sídlí Vaše škola?**  
.....
6. **Kolik obyvatel má obec/město, ve kterém sídlí Vaše ZŠ?**
  - a) do 3000 obyvatel
  - b) do 5000 obyvatel
  - c) do 10000 obyvatel
  - d) nad 10000 obyvatel
7. **Setkal/a jste se ve Vaší praxi s šikanou?**
  - a) ano
  - b) ne
8. **Pokud ano, kolikrát jste se během své praxe setkal/a nebo se setkáváte se šikanou?**
  - a) týdně
  - b) 1x za měsíc
  - c) v každém pololetí
  - d) několikrát během své praxe
  - e) jiné: .....

9. **Vyžaduje po Vás zaměstnavatel, abyste se v této problematice nadále vzdělával/a?**
- a) ano
  - b) ne
10. **Jak často jste na Vaší škole proškolení v oblasti prevence a intervence šikany?**
- a) vůbec
  - b) málo (vzhledem k této problematice)
  - c) dostatečně
  - d) často
11. **Jakou formou probíhá Vaše další vzdělávání v této oblasti?**
- a) četba odborné literatury
  - b) účast na kurzu, seminářích, školení
  - c) online kurzy, webináře
  - d) hospitace na jiné škole
  - e) jinou.....
12. **Bylo či je pro Vás toto školení přínosné?**
- a) nic mi to nepřináší
  - b) do určité míry ano, ale musím si dopomoci sama
  - c) ano, je to přínosné
13. **Zúčastňujete se z vlastní iniciativy prevence a intervence šikany i mimo školní zařízení?**
- a) ano, iniciativně
  - b) zřídka
  - c) ne, vůbec
14. **Jak byste ohodnotil/a své kompetence v oblasti prevence a intervence šikany?**  
(známka jako ve škole – 1 nejlepší a 5 nejhorší)
- a) 1   b) 2   c) 3   d) 4   e) 5
15. **Pokud spatřujete překážky ve vzdělávání v oblasti prevence a intervence šikany, tak jaké? (zaškrtněte 1 nebo i více odpovědí)**
- a) nedostatečná nabídka kurzů a školení
  - b) nedostatečná informovanost o kurzech, školeních
  - c) časová náročnost (problémy spojené se zastoupením ve vyučování)
  - d) vzdálenostní dostupnost
  - e) nízká motivace
  - f) nedostatečná podpora ze strany zaměstnavatele
16. **Zařazujete do vyučovacích hodin téma prevence a intervence šikany?**
- a) ano
  - b) ne
17. **Pokud ano, jakým způsobem toto téma žákům předkládáte? (zaškrtněte 1 či více odpovědí)**
- a) rozhovor
  - b) hra v roli
  - c) projekt
  - d) dotazník
  - e) přednáška
  - f) jiné: .....

**18. Jakým způsobem se dozvídáte o šikaně na Vaší škole?**

- a) anonymní dotazník
- b) osobní sdělení od žáků
- c) sdělení od rodičů
- d) sdělení od pedagogických pracovníků
- e) vlastním pozorováním
- f) schránka důvěry

**19. Jak často se organizují preventivní programy ohledně šikany pro žáky na Vaší škole během školního roku?**

- a) 0-2x
- b) 2-4x
- c) 4x a více



## PŘÍLOHA P II: ROZHOVORY S PEDAGOGY

Otázky pro rozhovor s pedagogy byli použity z dotazníku:

*Dobrý den, jsem studentkou 5. ročníku FPE ZČU a píši diplomovou práci na téma "Prevence šikany na 1. stupni". Touto cestou bych Vás ráda požádala o krátký rozhovor na toto téma. Rozhovor bude nahráván na diktafon z důvodu správného přepisu. Odpovědi na otázky jsou zcela dobrovolné a anonymní. V diplomové práci budete uvedeni pod jménem Respondent č....*

Souhlasíte s nahráváním rozhovoru? Ano.

Respondent č. 1

***Jste v současné době pedagogem/pedagožkou na ZŠ?***

Dobrý den, ano v současné době působím již 22 let jako učitel a z toho 5 let i jako školní metodik prevence.

***Na jakém typu základní školy působíte?***

Celou dobu, po kterou vyučuji, tak působím na běžné základní škole.

***Jaká je Vaše celková délka pedagogické praxe?***

Jak jsem již uvedla, tak vyučuji 22 let.

***Jaká je Vaše pozice na škole, kde působíte?***

Momentálně působím pouze jako učitel, ale předtím jsem působila i jako třídní učitelka. A kromě toho jsem momentálně i jako školní metodik prevence.

***V jakém kraji sídlí Vaše škola?***

Zdržuji se pouze v Plzeňském kraji... *(smích)*

***Kolik obyvatel má obec/město, ve kterém sídlí Vaše ZŠ?***

Obec má více jak 6000 obyvatel, ale nezlobte se, nechci uvést přesné místo.

***Setkal/a jste se ve Vaší praxi s šikanou?***

Ano, setkala jsem se již několikrát se školní šikanou, přibližně asi 10x. ***Byla byste schopná posoudit o jaké stupně šikany se jednalo?*** No, je to sice už nějakou dobu, ale pamatuji si to celkem dobře. V devíti případech se jednalo o šikanu maximálně do 3. stupně a 1x se jednalo o stupeň 4. ***A stupně určujete podle autora Koláře?*** Ano, jiné ani neznám. ***Mohla byste mi říci, jak ta šikana probíhala nebo jak jste ji zjistila?*** No, netuším, jak přesně už probíhala, ale pamatuji si, že probíhala mimo školu a o pomoc požádali rodiče školu, kteří si všimli divného chování u svých potomků – jednalo se o dvojčata... Víím, že škola navázala kontakt s PPP a rodiče celou věc předali Policii ČR. ***A jak to dopadlo?*** Potom jsem ze školy odcházela, takže už nevím, jak to bylo dál nebo jak to pokračovalo.

***Pokud ano, kolikrát jste se během své praxe setkal/a nebo se setkáváte se šikanou?***

To takhle nemohu říci, netuším. Jak jsem už říkala, několikrát jsem se se šikanou setkala, ale nemohu to takhle určit na počet...

***Vyžaduje po Vás zaměstnavatel, abyste se v této problematice nadále vzdělával/a?***

Ne, nikdy to po mě žádný zaměstnavatel nevyžadoval. Ve školách, ve kterých jsem učila, se vzdělával pouze metodik prevence a výchovný poradce, ale to jen tak, že si kurzy hledali sami a škola jim jich pár zaplatila.

***Jakou formou probíhá Vaše další vzdělávání v této oblasti?***

Většinou se vzdělávám jen z odborné literatury, když potřebuji najít řešení k problému nebo z různých webinářů, které jsou zdarma (jinak bych se nedoplatila) a v neposlední řadě pravidelně docházím na setkání metodiků prevence. Jak taková setkání metodiků vypadá? Vlastně se tam schází všichni metodici a vede to tam metodik prevence z PPP. Sdělujeme si mezi sebou problémy, které nastaly ve škole, a jak bychom je mohli řešit. Diskutujeme a radíme se o nich.

***Pokud spatřujete překážky ve vzdělávání v oblasti prevence a intervence šikany, tak jaké?***

Tak v první řadě v tom hraje hlavní roli věk. Čím jsem starší, tím se chce čím dál méně. Za druhé velkou překážku vidím v zastupitelnosti v hodinách. S tím souvisí i další překážka. Díky špatné zastupitelnosti, kvůli nedostatku pedagogů, nás ředitel na různá školení nechce ani pustit. Několikrát to řešil tak, že když byl den ředitelského volna, tak nám na ten den naplánoval školení. Dříve tu u nás na škole fungovalo metodické sezení. Když jsem se vrátila ze školení, tak se domluvila porada a tam jsem všechny seznámila s novinkami, které jsem se dozvěděla. Po čase začalo učitelů na sezení ubývat, protože komu by se tam chtělo sedět tak dlouho a poslouchat nějakou metodičku... Takže se i toto zrušilo.

***Zařazujete do vyučovacích hodin téma prevence a intervence šikany?***

Ano zařazuji... Ale ne nijak pravidelně... ***Takže je zařazujete jen náhodně nebo když něco zpozorujete, něco se stane apod...*** Zařazuji je dle situace a podle toho, jakou atmosféru či klima ve třídě zpozoruji. Jelikož ty děti už nějakou dobu znám, tak na nich ty změny vidím... ***Změny?*** No, nemusí se týkat pouze šikany, ale mají své problémy i s kamarády, s druhým pohlavím – nedávno se holčička rozešla s chlapcem a chlapec se podřezával (povrchově), ale dělal to, tak jsme si také o tom museli promluvit. Jiné děti mají zase problémy doma, zkráceně řečeno, každé dítě má svůj problém, ale také svůj příběh.

***Pokud ano, jakým způsobem toto téma žákům předkládáte?***

Záleží na situaci... Když vidím, že je třída rozhádaná, nechce spolupracovat atd. tak volím převážně hru v roli či hry na stmelování kolektivu. Nebo... Když jsem měla toho chlapce, co se podřezával, tak u toho jsem raději volila rozhovor – je osobnější, příjemnější a bez diváků... Říkám, záleží na situaci a na žákovi. Tady by asi měl sloužit zdravý, selský rozum.

***Jakým způsobem se dozvídáte o šikaně na Vaší škole?***

Nejčastěji od žáků – docela rádi „práskají“ na kamarády... Jinak od třídních učitelů, protože se veškerou práci a zodpovědnost za skupinu snaží přehodit na metodika. Asi jednou jsem zažila, že jsme našli stížnost ve schránce důvěry. Jednou za celou Vaši pedagogickou praxi? Ano, jednou. Myslím si, že je umístěná na špatném místě – visí na zdi u ředitelny a dle mého názoru už jen proto tam nikdo nic nehodí...

***Jak často se organizují preventivní programy ohledně šikany pro žáky na Vaší škole během školního roku?***

Preventivní programy? Jedním slovem – chaoticky... Pořádají se dle toho, co se momentálně naskytne nebo jestli se náhodou někdo ozve. Nemá to řád, organizaci nic. S vedením je v tomhle velice špatná spolupráce, jelikož to nechce hradit. Vždy bere jen to, co se naskytne zdarma.

*Souhlasíte s nahráváním rozhovoru? Ano.*

*Respondent č. 2*

***Jste v současné době pedagogem/pedagožkou na ZŠ?***

Dobrý den, ano v současné době jsem pedagogem na základní škole. Tedy, zatím se ke mně žádné jiné informace nedostaly (*smích*).

***Na jakém typu základní školy působíte?***

Na jakém typu? Jestli to chápu dobře, tak učím na běžné základní škole jako třídní učitel ve 3. ročníku. Jinak od nového školního roku nastupuji i jako školní metodik prevence, jelikož předešlý metodik ukončil svůj pracovní poměr. Hm, a tím pádem i ke studiu, nechci dělat něco o čem nic nevím.

***Jaká je Vaše celková délka pedagogické praxe?***

No, to už bude doba... Počkejte, to jste mě zaskočila... (*počítá*)... Přibližně 24 let – to už je doba, co? *To ano... Měnila byste, když byste se ohlédla zpětně?* Ne, nikdy... Spoustu věcí bych udělala jinak, ale povolání bych neměnila.

***Jaká je Vaše pozice na škole, kde působíte?***

Prozatím jsem jen třídní učitelka.

***V jakém kraji sídlí Vaše škola?***

V Plzeňském.

***Kolik obyvatel má obec/město, ve kterém sídlí Vaše ZŠ?***

Málo, jsme městy se základní školou, která má pouze 1. stupeň, na 2. stupeň pak musí žáci dojíždět do jiného města.

***Setkal/a jste se ve Vaší praxi s šikanou?***

Já osobně ne. Ale na naší škole se šikana již několikrát vyskytla, takže o ní vím od kolegyně nebo z porad, kde jsme to všichni probírali. ***A vzpomněla byste si na nějaký poslední případ, který jste projednávali nebo řešili?*** Poslední, co si vybavuji, tak poslední takový případ se odehrál někdy kolem Vánoc. ***A nevíte náhodou, o jak rozsáhlý případ šikany se jednalo?*** Jestli si to dobře pamatuji, tak vím, že na poradě povídali o 2. stupni šikany – bylo tam nějaké to posmívání, ponižování a pár případů fyzického napadení. ***Děkuji***

***Vyžaduje po Vás zaměstnavatel, abyste se v této problematice nadále vzdělával/a?***

Ne, nevyžaduje, ale upozorňuje na možnosti školení zdarma – různé webináře, které můžeme absolvovat z pohodlí domova. Hlavně abychom po něm nechtěli placené kurzy nebo semináře, protože na ty „prý“ nejsou peníze.

***Jakou formou probíhá Vaše další vzdělávání v této oblasti?***

Většinou pomocí webinářů... Na různých sociálních sítích běží vždy spoustu nabídek na školení buď zdarma anebo za nějakou přijatelnou částku. Párkrát jsem byla na školení, ještě v bývalé škole, ale také jsme to tam měli finančně omezené. Jinak mám doma několik odborných knih, do kterých ve volných chvílích nahlížím.

***Pokud spatřujete překážky ve vzdělávání v oblasti prevence a intervence šikany, tak jaké?***

Hlavní jsou asi finance. Nevím, zda školy na to nemají finance, ale zase na druhou stranu, nemohu se vzdělávat jen v jednom problému. Těch problémů je více a kdybych se v každém měla vzdělávat, tak nevím, kdy bych učila. A další překážkou, jak jsem již nařekla, je to, že nevím, kdo by za mě učil. Není nás tu moc a se zastupováním je problém.

***Zařazujete do vyučovacích hodin téma prevence a intervence šikany?***

Ano zařazují. ***A jakým způsobem, jestli se mohu zeptat?*** Většinou hromadným rozhovorem nebo se tomu spíše dá říci diskuze? Ale rozhovory se žáky vedu jak osobní mezi čtyřma očima anebo třídní diskuzí, kdy se bavíme o problému, jak vzniká, co k tomu ty děti vede, jaké jsou následky, jak se cítí protistrana apod... Častější jsou osobní rozhovory, jelikož jednáme spíše na konkrétní situaci. U nás na škole funguje systém otevřených dveří ve sborovně. ***A co to pro žáky znamená, ty otevřené dveře sborovny?*** Tzn., že je nikdy nezavíráme a oni za námi chodí o přestávkách a o všem si povídáme... ***To máte tak velkou sborovnu?*** Ne, ale oni se tam dost stírají anebo říkají, že s někým z nás potřebují mluvit, tak si je vezmeme někam stranou... Jinak nám u té sborovny i hodně sdělují své zážitky, starosti apod....

***Jakým způsobem se dozvídáte o šikaně na Vaší škole?***

Jak říkám, buďto přímo od žáků anebo už prý pár upozornění bylo i ve schránce důvěry.

***Jak často se organizují preventivní programy ohledně šikany pro žáky na Vaší škole během školního roku?***

Ano, preventivní programy se u nás realizují několikrát do roka. Bohužel, ne všichni se jich zúčastňují. ***Mohla byste to upřesnit?*** Mohla... Jde o to, že některé kolegyně o to nemají zájem a nezúčastňují se ho. Jen se mě neptejte proč (*smích*).

*Souhlasíte s nahráváním rozhovoru? Ano.*

Respondent č. 3

***Jste v současné době pedagogem/pedagožkou na ZŠ?***

Ano.

***Na jakém typu základní školy působíte?***

Na běžné základní škole.

***Jaká je Vaše celková délka pedagogické praxe?***

Celkem 5 let.

***Jaká je Vaše pozice na škole, kde působíte?***

Pracuji jako třídní učitel v 5. ročníku.

***V jakém kraji sídlí Vaše škola?***

V Plzeňském.

***Setkal/a jste se ve Vaší praxi s šikanou?***

Dvakrát... ***Dvakrát? Mohla byste mi říct, o jakou šikanu se jednalo?*** No, to nevím, žádné rozdělení neznám, ale jednou šlo o slovní a fyzickou šikanu a podruhé šlo o kyberšikanu – jestli to mohu do Vaší otázky počítat. ***Samozřejmě, děkuji. Jak ta šikana pokračovala nebo jak se vyřešila?*** Netuším, netýkalo se to mé třídy, jen co jsem zaslechla od kolegyně ve sborovně, tak se jednalo u obou případů o šikanu mimo školu a kolegyně se o těchto případech dozvěděla od spolužáka oběti. Ještě si vybavuji, že kontaktovala rodiče a PPP, a dokonce byli i u nás ve škole na nějakém sociometrickém měření. Víc už nevím.

***Vyžaduje po Vás zaměstnavatel, abyste se v této problematice nadále vzdělával/a?***

Nevyžaduje, ale ani nám ho nezakazuje. ***Jak je to tedy s úhradou za školení, někteří učitelé si stěžují, že jim vedení nechce školení platit apod....*** Je to tak, že když si najdeme nějaké školení, tak se vedení snaží najít peníze a uhradit ho. Máme jistý počet školení, která musíme absolvovat za školní rok. Pak, když si najdeme něco navíc, tak to musíme konzultovat. Jinak, když něco potřebuji, tak kontaktuji metodika anebo se podívám do odborné literatury, kterou máme ve škole. ***Zkoušela jste už nějaké webináře? Např. v téhle oblasti?*** Jojo, pár jsem jich absolvovala, ale jen takové, co jsou zdarma na internetu. Je to pohodlnější a nemusím řešit zastupování ve škole, a

jelikož je nás menší kolektiv a pokud někdo někoho zastupuje, tak musí buď ředitel anebo si spojit třídy – což je někdy nadlidský úkol.

***Zařazujete do vyučovacích hodin téma prevence a intervence šikany?***

Ano, ale po domluvě s metodikem, který nám je i připravuje a je jejich součástí i v třídnických hodinách – já jsem jen jako jeho pomocník (*smích*). ***Jak takové hodiny třeba vypadají?*** Připravuje jim různé hry na stmelení kolektivu, udržení dobrých vztahů mezi žáky. Používáme i hodně metodu hra v roli a během pololetí vyplňují žáci dva dotazníky. ***O jaké dotazníky se jedná a kdo je hodnotí?*** Jsou to dotazníky s otázkami na vztahy a kamarády ve třídě, co si o nich myslí, jak by se v určité situaci zachovali apod. Hodnotí je následně výchovný poradce s metodikem. Metodik hodně spolupracuje s PPP, které u nás v některých ročnících na základě metodikových dotazníků provedli i sociometrické šetření.

***Jakým způsobem se dozvídáte o šikaně na Vaší škole?***

Hodně od žáků, potom z vlastního pozorování, a nakonec si myslím, že jsou nápomocny i dotazníky.

***Jak často se organizují preventivní programy ohledně šikany pro žáky na Vaší škole během školního roku?***

Ano, realizují. Pokud se něco naskytne zdarma, tak to metodik zařizuje. ***A účastní se jich celá škola?*** Jsme malá škola, takže většinou se spojí některé ročníky (např. celý druhý stupeň) a tak.